

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
з підготовки та оформлення курсових робіт
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Середня освіта
(музичне мистецтво та англійська мова)»**

Бердянськ
2021

Зміст

Вступ.....	3
Курсова робота як самостійне дослідження майбутнього вчителя музичного мистецтва.....	5
1. Загальна характеристика курсової роботи, її мета, завдання, основні вимоги.....	5
2.Планування, вибір теми курсової роботи, складання плану, вивчення літературних джерел.....	10
3.Структура курсової роботи та її категоріальний апарат.....	19
4.Оформлення курсової роботи.....	46
5.Захист та оцінювання курсової роботи.....	57
6.Орієнтовна тематика курсових робіт.....	60
7.Академічна недоброчесність.....	64
Додатки.....	66
Список рекомендованої літератури.....	79

Вступ

Сучасний етап розвитку людської цивілізації посилює вимоги до наукової компетентності фахівців з вищою освітою, які повинні вміти орієнтуватися в потоці наукової інформації, самостійно поповнювати свої знання, уміти творчо мислити.

Науково-дослідна робота студентів спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) є однією з найважливіших форм освітнього процесу, складовою професійної підготовки, що передбачає навчання майбутніх фахівців методології і методики дослідження, а також систематичну участь у науковій діяльності, озброєння технологіями та вміннями творчого підходу до вивчення певних наукових проблем у галузі музичної освіти. Наукові гуртки, студентські наукові товариства, конференції – все це дозволяє майбутньому вчителю музичного мистецтва почати повноцінну наукову роботу, знайти однодумців, з якими можна порадитися й поділитися результатами своїх напрацювань. Науково-дослідна робота полягає в пошуковій діяльності, що виражається насамперед у самостійному творчому дослідженні, спрямована на пояснення явищ і процесів, установлення їх зв'язків і відношень, теоретичне й експериментальне обґрунтування фактів, виявлення закономірностей за допомогою наукових методів пізнання. Унаслідок пошукової діяльності суб'єктивний характер «відкриттів» студентів набуває певної об'єктивної значущості та новизни.

Від початку перебування у закладі вищої освіти кожний здобувач бере участь у планових дослідженнях своїх викладачів, упровадженні на практиці досягнень науки. Такий вид діяльності став традиційним засобом розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва.

Завдання науково-дослідної роботи студентів спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) Бердянського державного педагогічного університету полягає в розвитку в них умінь, творчого розв'язання освітніх завдань під час роботи в закладах загальної середньої освіти, а також у застосуванні методів наукових досліджень на практиці.

Підготовка вчителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти передбачає засвоєння комплексу навчальних дисциплін, серед яких особлива роль належить дисциплінам «Теорія і методика музичної освіти», «Основи наукових досліджень» та інші.

Згідно з «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти» курсова робота виконується з метою розширення та поглиблення теоретичних знань і практичних умінь студентів з актуальних проблем науки, удосконалення навичок наукового дослідження, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду, вироблення в студентів уміння працювати з літературою, сприяє поглибленому, самостійному вивченню певної проблеми, формування вмінь практичної реалізації результатів дослідження проблеми в самостійно виконаних розробках.

Виконання наукових робіт сприяє виробленню у студентів навичок:

- науково-дослідницької роботи, самостійних творчих досліджень, організації експериментів;
- успішної праці з музичною, психолого-педагогічною і методичною літературою, цілеспрямовано аналізувати її;
- застосування теоретичних основ музики і методів педагогічних досліджень при розв'язанні поставлених завдань, фіксування результатів дослідницької роботи й узагальнення їх;
- вивчення та узагальнення власного й передового педагогічного досвіду вчителів-новаторів.

Розділ I. Курсова робота як самостійне дослідження майбутнього вчителя музичного мистецтва

1.1. Загальна характеристика курсової роботи, її мета, завдання, основні вимоги

Курсова робота – це закінчене теоретико-емпіричне дослідження, що систематизує та поглиблює фахові знання й уміння студентів, виявляє їх наукові інтереси та здібності. Курсова робота є важливою складовою професійної підготовки фахівців спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Мета курсової роботи – систематизувати, закріпити та розширити теоретичні знання, поєднати їх з практичними матеріалами, ознайомитися з методами, напрацьованими іншими дослідниками, а також науково обґрунтувати результати власних напрацювань.

Завдання курсової роботи:

- надання студентові можливостей самостійного визначення напрямків дослідження через вибір теми та висвітлення її актуальності;
- поглиблення теоретичних знань зі спеціалізації з метою підвищення рівня професійної майстерності;
- закріплення умінь і навичок самостійної роботи з нормативно-правовими документами, науковою та навчально-методичною літературою, складання списку використаних джерел і літератури, їх критичного аналізу, а також належного оформлення результатів наукових досліджень;
- розвиток творчих здібностей і можливостей студентів, заохочення їх до самостійної науково-дослідницької діяльності.

Курсова робота допомагає студентові системно показати теоретичні знання з вивченої дисципліни, оволодіти первинними навичками дослідної роботи, збирати дані, аналізувати, творчо осмислювати, формулювати висновки, пропозиції та рекомендації з предмета дослідження. Виконуючи курсову роботу, студент повинен продемонструвати знання і вміння правильно організувати дослідну роботу, оформити її результати й показати готовність до виконання. Така діяльність повинна сприяти поглибленому засвоєнню лекційного курсу й отриманню навичок у галузі вирішення практичних завдань. Це потребує від студента не тільки знань загальної та спеціальної літератури з теми, а й умінь проводити математичні, експертні та інші дослідження, пов'язувати питання теорії з

практикою, робити узагальнення, формулювати висновки та пропозиції. На якість курсової роботи суттєво впливає вмiле використання практичного матеріалу.

Курсова робота повинна бути логічно побудованою й мати характер цілісного, завершеного самостійного дослідження.

Студенти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) в процесі навчання виконують курсові роботи з дисципліни «Теорія та методика музичної освіти», мета яких - закріпити елементи науково-дослідної роботи, отримати додаткову інформацію з дисциплін на стадії первинного наукового пошуку і показати свою готовність вирішувати теоретичні і практичні завдання зі своєї спеціальності.

Курсова робота має виявити рівень загальнонаукової та спеціальної підготовки здобувача, його здатність застосовувати одержані знання під час вирішення конкретних проблем, його схильність до аналізу та самостійного узагальнення матеріалу з теми дослідження; сприяти поглибленому самостійному вивченню певної проблеми; виявляти нахили та наукові зацікавлення, а також виробляти у студентів уміння працювати з літературою.

Автор курсової роботи повинен передбачати досягнення одночасно навчальної та дослідницької мети, де повинен продемонструвати повноту засвоєння навчального матеріалу та широту ознайомлення з літературою з певної проблеми, а також виявити вміння аналізувати конкретні факти, узагальнювати їх, робити обґрунтовані висновки.

У процесі самостійної науково-дослідної роботи в майбутніх учителів музичного мистецтва повинні сформуватись такі вміння і навички:

- робити порівняльний аналіз дидактичних систем, мати уявлення про новітні педагогічні технології; критично переосмислювати традиційні підходи, методи та засоби навчання;
- створювати власні методичні розробки занять, складати плани-конспекти уроків, проектувати і створювати необхідний наочний матеріал

для проведення уроків музики та художньої культури, складати план і сценарій позашкільного заходу;

- забезпечувати музичну діяльність учнів на уроках музичного виховання, поєднувати колективні та індивідуальні форми роботи з урахуванням умов навчання, здійснювати різноманітні прийоми активізації учнів залежно від їх вікових особливостей, методично доцільно використовувати традиційний наочний матеріал та технічні засоби навчання;
- здійснювати діагностику музичних здібностей учнів, володіти навичками вчителя-дослідника, уміти об'єктивно оцінювати знання та рівень навченості кожної особистості;
- вирішувати засобами музики завдання морального, культурного, естетичного, гуманістичного виховання учнів;
- вивчати ставлення учнів до предмета і виявляти рівень сформованості їхніх музичних навичок і вмінь, проводити спостереження та комплексний аналіз відвіданих уроків; спостерігати, аналізувати й узагальнювати досвід вчителів і студентів, а також удосконалювати свою роботу, використовуючи нові форми та прийоми навчання.

До курсових робіт спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) в закладах вищої освіти ставлять такі вимоги:

- актуальність тематики дослідження, відповідність її сучасному стану і перспективам розвитку методики музичного виховання та художньої культури;
- вивчення і критичний аналіз монографічної та періодичної літератури за темою дослідження;
- вивчення і характеристика історії проблеми, що досліджується, її наукове трактування, а також узагальнення передового педагогічного і власного досвіду автора;
- чітке визначення об'єкта та предмета, мети, методів та завдань дослідження, опис і аналіз проведених автором експериментів;

- узагальнення результатів, обґрунтування висновків і практичних рекомендацій.

Будь-яка студентська наукова робота повинна мати ознаки самостійного дослідження. Студент повинен чітко уявляти структуру курсової роботи, ознайомитися з основними вимогами до її написання та оформлення, а саме:

- чіткість і логічна послідовність викладення матеріалу;
- переконливість аргументації;
- стислість і точність формулювань, які виключають можливість неоднозначного тлумачення;
- конкретність викладення результатів дослідження;
- обґрунтованість рекомендацій та пропозицій.

Після обрання теми курсової роботи студент повинен поставити мету та визначити основні завдання, які він прагне виконати для того, щоб ґрунтовно її дослідити. Написання курсової роботи починається з висвітлення змісту кожного розділу. Матеріал роботи може бути вичерпним, а зміст правильно розкритим, якщо студент попередньо вивчив наукові праці українських і зарубіжних учених з досліджуваної ним проблеми. При написанні роботи студент повинен обов'язково посилатися на авторів і джерела, з яких запозичує цитати, матеріали або окремі результати.

У роботі повинні бути відображеними: актуальність тематики та відповідність до сучасного стану науки; обґрунтування вибраного напрямку досліджень та методів, за допомогою яких ці дослідження здійснюються; аналіз та узагальнення існуючих результатів, практична цінність виконаної роботи. Уміння письмово теоретично обґрунтовано подати матеріал свідчить про сформованість знань студента, їх систематизацію та свідоме засвоєння. Курсова робота повинна бути написана літературною мовою, з використанням наукової термінології, без зловживання цитатами, запозиченими із статей, підручників і з електронних джерел.

Під час написання роботи студент повинен обов'язково посилатися на документи, авторські наукові або публіцистичні праці й опубліковані чи

неопубліковані джерела, з яких запозичив матеріали або окремі результати (цитовання, цифровий матеріал тощо). У разі використання запозиченого матеріалу без посилання на автора та джерело наукова робота знімається з розгляду незалежно від стадії проходження без права її повторного захисту.

У роботі необхідно стисло, логічно й аргументовано викладати зміст і результати дослідження, уникати загальних слів, тавтології.

Робота виконується під контролем наукового керівника з числа викладачів кафедри теорії та методики навчання мистецьких дисциплін із вченим ступенем. По узгодженню з ним студенту дозволяється працювати над іншою темою, яка не значиться в загальному переліку, затвердженому кафедрою, але має безпосереднє відношення до шкільної методики мистецької освіти.

2.Планування, вибір теми курсової роботи, складання плану, вивчення літературних джерел

Планування роботи щодо написання курсового дослідження.

Планування роботи передбачає виділення часу для написання та оформлення курсової роботи, дотримання встановлених термінів та обсягів. Від чітко запланованих основних етапів підготовки курсової роботи залежить хід виконання та вчасне подання її на кафедру.

Підготовка курсової роботи потребує виділення її певних етапів та визначення конкретних завдань, які необхідно розв'язати на кожному із них.

Основними етапами виконання курсової роботи є:

1. Вибір теми.
2. Визначення мети та змісту роботи.
3. Евристична робота.
4. Написання тексту.
5. Технічне оформлення роботи.
6. Одержання відзиву наукового керівника на курсову роботу.
8. Публічний захист.

Під час підготовки курсової роботи студент обговорює з науковим керівником тему курсової роботи, мету та завдання дослідження, зміст роботи, етапи наукової евристики.

Вибираючи тему курсової роботи, доцільно передбачити можливості її подальшої розробки. При цьому необхідно виходити не тільки з актуальності та наукового значення теми курсової роботи, але й враховувати можливості її реалізації в наукових студіях під час навчання в університеті (наукові публікації, участь у наукових конференціях, подання на гранти тощо).

Композиційно курсова робота, як правило, складається:

1. Титульний аркуш (Додаток Б).
2. У змісті вказується структура роботи: вступ, назви розділів (підрозділів), висновки, список джерел та літератури, додаток, з позначенням сторінок.
3. Вступ (дві-три сторінки) обґрунтовується актуальність теми, ступінь її розробленості, формулюються мета та завдання роботи, предмет та об'єкт, хронологічні та територіальні межі дослідження, практичне значення, окреслюється структура роботи.
4. Основний текст може складатися з розділів і підрозділів (обсяг не перевищує 35 сторінок). Кожен розділ та підрозділ закінчується короткими висновками, що повинні бути обґрунтованими та логічно викладеними.
5. Висновки (три-чотири сторінки) містять результати дослідження та пропозиції, що повинні бути чітко сформульовані, мати закінчену форму та відповідати поставленим завданням не дублюючи висновків до розділів та підрозділів.
6. Список використаних джерел та літератури є однією з важливих частин курсової роботи, оформлюється у відповідності до вимог.
7. Додатки в курсовій роботі оформлюють за необхідності і відповідно до вимог. Посилання у тексті роботи на додатки обов'язкові. Додатки можуть містити унікальні матеріали, які не

увійшли в основний текст роботи (ілюстративну інформацію з прешоджерел, оброблені авторські матеріали).

Перед початком виконання курсової роботи слід розробити робочий план-графік на весь період її виконання та узгодити його з науковим керівником. Скласти його потрібно у двох екземплярах, один із яких передається науковому керівнику. Уміло складений план-графік допомагає студенту правильно організувати свою роботу, а також надає можливість науковому керівнику контролювати хід виконання роботи, сприяти й допомагати в її виконанні.

Студент має послідовно виконати всі етапи науково-дослідної роботи для найкращого розв'язання обраної проблеми, починаючи з вивчення стану об'єкта дослідження і закінчуючи оформленням роботи у встановлений термін.

Процес роботи над дослідженням поділяється на три основні етапи:

- 1) підготовчий етап;
- 2) етап роботи над змістом;
- 3) заключний етап.

Вибір теми курсової роботи. Підготовчий етап починається з вибору теми наукової роботи, її осмислення та обґрунтування. Перевага надається темі, при розробці якої студент може виявити максимум особистої творчості та ініціативи.

Під темою наукового дослідження прийнято розуміти кардинальний напрям наукового пошуку, організований відповідно до завдань дослідження і предмета його вивчення. Наукова робота репрезентує інформацію у вигляді текстового та ілюстративного матеріалу, упорядкованого за певними правилами, де висвітлено результат проведеного дослідження у фактологічній формі, що доводить наукову вартість тих чи інших положень, адекватно відображає як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання, вибір яких обґрунтовується в кожному конкретному випадку їх використання.

Тема наукового дослідження є складовою частиною певної проблеми, для вирішення ряду питань якої вона і розробляється.

Формула формулювання теми повинна містити об'єкт дослідження і вказівки на кінцевий результат.

Слід також уникати вживання в назві роботи слів «наукові», «наукове», «теоретичне», «теоретико-експериментальне», оскільки курсові та магістерські є науковими роботами, а їх науковий рівень визначається поставленою метою і відображений в шляху досягнення кінцевого результату.

Контрольні питання, які корисно ставити до змісту теми наукової роботи в процесі її формулювання: що досліджується? для чого досліджується?

Студенти самостійно обирають тему курсової роботи із запропонованого кафедрою переліку. Допускається внесення додаткових тем, враховуючи пропозиції студентів, але в такому випадку студент має узгодити обрану тему з науковим керівником - викладачем кафедри. На консультації з науковим керівником уточнюється тема роботи, план дослідження, методи, література та ін. Основна вимога полягає в тому, щоб тема наукової роботи не збігалася з темами, висвітленими в навчальній літературі, та не повторювала тематики попередніх (вже захищених) наукових робіт. Такий підхід зорієнтований на стимулювання самостійного творчого наукового дослідження.

Провідні науковці кафедри мають допомогти у виборі проблематики дослідження. Вибору теми повинно передувати ретельне ознайомлення із вже відомими як вітчизняними, так і закордонними джерелами з обраної проблематики та суміжних з нею галузей. Суттєвими є обговорення на кафедрі обраної проблематики студентом з метою визначення її наукової вартості, актуальності та значущості для навчального процесу. У процесі дискусії виявляються нові, ще не вирішені питання різного рівня наукової вартості та об'єму, що дозволяє чітко виокремити коло питань, які підлягають висвітленню.

Активна робота з вибору теми починається зі співбесіди наукового керівника зі студентом. Доцільно при цьому враховувати актуальність теми та об'єкт дослідження, професійні інтереси студента й напрямок науково-дослідної роботи, якщо він визначився раніше.

Вибираючи тему роботи з тематики, запропонованої кафедрою, студент повинен зорієнтуватись у тому, щоб дослідження, здійснене в процесі курсової роботи, можна було продовжити в подальших наукових пошуках.

У назві наукової роботи не бажано використовувати ускладнену, узагальнюючу чи псевдонаукову термінологію, треба уникати слів «Дослідження...», «Аналіз...», «Вивчення...».

Назва курсової роботи має бути стислою, конкретною та лаконічною, відповідати обраній спеціальності та суті дослідженої проблеми, вказувати на предмет і мету дослідження.

Виходячи з цього найбільш оптимальним варіантом назви наукових робіт можуть починатись зі слів «Обґрунтування...», «Розробка...», «Розвиток...», «Формування...».

Тема курсової роботи має бути достатньо інформативною. Ще при її визначенні студенту необхідно врахувати, що в ній має бути відображений об'єкт і предмет дослідження: об'єкт – загальна сфера наукового пошуку і предмет – конкретний ракурс дослідження об'єкта. Наприклад: «Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках музики та у позаурочний час», «Виховання естетичних почуттів старшокласників засобами музики», «Формування естетичного смаку школярів при засвоєнні різних видів мистецтва».

Вибрана тема погоджується з керівником і затверджується на кафедрі. Подальше її змінення або коригування можливе лише з дозволу наукового керівника при достатньому обґрунтуванні змін студентом. При з'ясуванні об'єкта, предмета і мети дослідження необхідно зважати на те, що між ними і темою наукової роботи є системні логічні зв'язки.

Курсова робота студента виконується під безпосереднім керівництвом викладача. На вступній консультації студент одержує загальні настанови

щодо роботи над темою: визначається обсяг матеріалу, який стане предметом дослідження, з'ясується актуальність обраної проблеми, мета і поетапні завдання наукового пошуку, окреслюється попередній план та з'ясується наявність спеціальної літератури.

Як свідчить досвід, вибір теми наукового дослідження важливий і відповідальний етап у науковій діяльності студента. Адже успіх наукового дослідження в значній мірі залежить від того, наскільки правильно, виважено обрано тему. Для того, щоб це зробити, студент повинен добре орієнтуватися в таких поняттях, як об'єкт, предмет, проблема, тема дослідження. Тільки визначившись з об'єктом і предметом дослідження, дослідник може обрати тему.

Теми наукових робіт, їх виконавці та наукові керівники затверджуються на засіданні кафедри музичного виховання.

Складання плану роботи. Після вибору теми курсової роботи студенту необхідно розробити її план. Самостійно складений студентом план обговорюється з науковим керівником. План включає вступ, взаємопов'язані і логічно побудовані розділи, що дозволяють розкрити тему і висновки. План курсової роботи може бути простим або складним залежно від теми і задуму автора, зокрема, мети і завдань, які він має намір реалізувати. Важливо, щоб частини роботи були взаємопов'язані між собою. Так, визначені у вступі завдання складають зміст основної частини роботи, а у висновках підводяться підсумки проведеного дослідження. У процесі роботи план може уточнюватися. Остаточний відкоригований план роботи відображається у змісті, де перелічуються заголовки всіх структурних частин дослідження і вказуються сторінки, на яких вони починаються.

Обов'язковим для курсової роботи є ґрунтовний **план**, який містить вступ, один або два розділи з кількома підпунктами, висновки, список використаної літератури і додатки.

Зразок змісту курсової роботи подано у **Додатках Б, В.**

Наукове дослідження не може проводитися без плану. Він допомагає ескізно представити проблему, яку досліджує студент, викладену в логічному

порядку питань, за якими надалі буде систематизуватися увесь зібраний фактичний матеріал. План завжди має динамічний характер і може уточнюватися в процесі розробки студентом конкретної теми.

Вивчення літературних джерел. Опрацювання джерел триває впродовж усього періоду дослідження, однак особливо важлива його роль на перших його етапах, оскільки вивчення наукових джерел дозволяє накопичити певний теоретичний і фактичний матеріал, здійснити аналіз, узагальнення, інтерпретацію наукової інформації щодо теоретичної проблеми, уточнити напрями її вивчення, сформулювати завдання й методику.

Основними завданнями огляду літератури є ознайомлення з матеріалами за темою, вибір найцікавіших досліджень і найсуттєвіших результатів; виявлення напрямів дослідження та отримання вихідного матеріалу для написання роботи.

Для підготовки і написання курсової роботи студент може використовувати два види матеріалів: 1) нормативно-правові документи; 2) теоретичні джерела.

Теоретичними джерелами є наявні в бібліотеках підручники, навчальні та методичні посібники, курси лекцій, наукові статті на відповідну тематику, дисертації та автореферати, монографії та збірники наукових праць, матеріали наукових конференцій, публікації в газетах і журналах, довідкова література; з певними застереженнями може бути використана інформація, отримана з Інтернету.

Підбираючи літературу для дослідження, варто переглянути періодичні видання, що стосуються музичного мистецтва, зокрема журнали «Музика», «Українська музика», «Музична освіта», «Учитель музичного мистецтва», «Мистецтво в школі».

Методика вивчення літератури як основа наукового дослідження в науковій роботі залежить від характеру й індивідуальних особливостей студента, загального рівня й спеціальної підготовки, ерудиції та особливостей пам'яті, звичок і працездатності. Разом з цим є доцільним

дотримання загальних правил опрацювання літератури. Спочатку потрібно ознайомитись з основною літературою (законодавчими актами, підручниками), а потім - додатковою (інструктивними матеріалами, статтями про конкретні дослідження тощо). Вивчення складних джерел (монографій) слід починати лише після опрацювання простих (підручників).

Відібрана література підлягає уважній обробці. Попереднє ознайомлення включає побіжний огляд змісту, читання передмови, анотації. Розділи, що мають особливе значення для наукової роботи, старанно опрацьовують, звертаючи особливу увагу на ідеї й пропозиції щодо вирішення проблем обраної теми, дискусійні питання, наявність різних точок зору й протиріч. У процесі опрацювання літератури на окремих аркушах або картках роблять конспективні записи, виписки з тексту, цитати, цифровий матеріал. При цьому слід обов'язково робити повні бібліографічні записи джерел: автора, назви книги (статті), видавництва (назви журналу), року видання, обсягу книги (номеру журналу), номера сторінки з тим, щоб використати ці записи для підготовки списку використаної літератури й зробити необхідні посилання на джерела в тексті роботи.

Під час опрацювання літератури для курсової роботи студент конспектує матеріал з різних джерел, підкреслює основні думки і положення, важливі для теми, виписує необхідні цитати і матеріал, що ілюструє основні положення. Офіційні документи використовуються для підтвердження авторських принципових позицій; студент може наводити цитати або давати посилання на них.

Існують певні правила роботи з науковою літературою.

Етапи опрацювання літератури:

1. Складання попереднього бібліографічного списку джерел.
2. Підбір публікацій.
3. Опрацювання публікацій.

Правильно складений бібліографічний список є свідченням загальної й наукової ерудиції автора, обізнаності з фундаментальними працями, є пізнавальним для фахівців як інформаційне тематичне джерело.

Опрацювання наукової літератури передбачає аналітичну роботу дослідника з подальшою систематизацією за певними напрямками, що характеризують якісні зрушення в розвитку досліджуваної проблеми.

Типи аналізу наукової літератури:

- *тематичний аналіз*, який передбачає систематизацію всієї інформації за різними аспектами досліджуваної теми;
- *критичний аналіз*, який дозволяє визначити недостатньо досліджені ракурси проблеми, окреслити на цій основі завдання власного наукового пошуку.

Критичний аналіз передбачає розкриття:

- основної ідеї автора, його позиції;
- відмінності позиції автора від інших дослідників;
- сутності наукової полеміки;
- суперечливих положень авторської позиції;
- питань, що залишилися невисвітленими;
- перспективних напрямів подальших досліджень.

Форми збирання інформаційних матеріалів:

- першого рівня: *записи* на бібліографічних картках, *витяги* (скорочений або повний виклад змісту окремих фрагментів наукового джерела), *цитування* (дослівний запис авторського тексту), *ксерокопії*, *алфавітний каталог* із проблеми дослідження, *папки* із галузевої інформації (аркуші із відомостями про певні публікації);
- другого рівня (результати аналітико-синтезуючої обробки інформації наукового джерела): *анотації* (коротка характеристика з точки зору змісту, напрямку публікації), *тези* (стислий виклад основних положень публікації), *конспекти* (детальний виклад змісту інформації), *графи-схеми*;
- третього рівня (результати узагальнюючої обробки інформації): написання термінологічного *словника основних понять* із теми дослідження, *змістовного огляду* за її певним напрямком.

Для пошуку літератури використовуються каталоги бібліотек, реферативні журнали, довідники тощо.

Ознайомлюватися з літературою слід починати з найновіших публікацій у зворотньо хронологічному, а не прямо хронологічному порядку. Зміст видань останніх років може охоплювати матеріали попередніх наукових розробок, тому дослідник має уникати можливого дублювання та повторного огляду тієї самої інформації. Отже, під час джерелознавчих пошуків необхідно з'ясувати стан вивченості обраної теми сучасною наукою, щоб не повторювати в роботі загальновідомих істин, більш конкретно і точно визначити напрями та основні розділи свого дослідження.

Бібліографічні записи виявлених з теми джерел краще робити на картонних картках стандартного розміру (125 на 75 мм), щоб скласти з них робочу картотеку, яка на відміну від записів у зошиті зручна тим, що її завжди можна поповнювати новими матеріалами, контролювати повноту підбору літератури з кожного розділу наукової роботи, знаходити необхідні записи. Послідовність запису в бібліографічній картці така:

- 1) прізвище та ініціали автора (авторів, якщо їх кілька);
- 2) назва праці без скорочень і змін;
- 3) вихідні дані (місто видання, назва видавництва, рік видання, кількість сторінок);
- 4) скорочений запис бібліографічних даних для зручності роботи.

3. Структура курсової роботи та її категоріальний апарат

Наукове дослідження включає суб'єктивний підхід у вивченні наукового факту, але не виключає суб'єктивних моментів, пов'язаних із творчою індивідуальністю дослідника, його науковим досвідом, творчою інтуїцією. Зміст та форма викладу характеризується високим рівнем абстрагування, логічним мисленням, використанням нових технологій навчання, аргументованістю суджень та чітким і глибоким володінням наукового апарата дослідника. Структура наукової роботи чітко регламентована відповідно до схеми його побудови з використанням необхідних мовних конструкцій.

Рекомендується така структура курсової роботи:

- титульна сторінка;
- вступ;
- перший розділ – теоретична частина (огляд літературних джерел з вибраної теми, аналіз відповідних темі понять, наукових положень, ступеня розробленості проблеми);
- другий розділ – практична частина (практичний аспект теми, що досліджується);
- висновки;
- список використаної літератури;
- додатки.

У вступі курсової роботи коротко викладають:

- актуальність теми;
- аналіз основних публікацій, що стосуються обраної теми;
- об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження.

Титульна сторінка курсової роботи студента-музиканта містить: найменування міністерства, якому підпорядкований навчальний заклад (Міністерство освіти і науки України); назву вищого навчального закладу (Бердянський державний педагогічний університет); назву інституту (Інститут психолого-педагогічної освіти та мистецтв); назву кафедри, де виконана робота (кафедра музичного виховання); курс, групу, прізвище, ім'я, по батькові автора; науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника, місто і рік виконання роботи (див. **Додаток А**).

З титульного аркуша починається загальна нумерація сторінок роботи, але номер сторінки на ньому не вказується.

Зміст подається на початку роботи. Він має містити всі складові роботи: вступ, найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підпунктів (параграфів) (якщо останні є), висновки, список використаної літератури, додатки (див. **Додатки Б, В**). Розділи змісту, як правило, відображають певний період розвитку досліджуваного явища, підрозділи та

підпункти - етапи (складові частини) цього періоду або певні компоненти досліджуваного явища в певний період.

Перелік умовних позначень складають за умови повторення таких позначень, як символи, аббревіатури, скорочення, що не є загальноприйнятими, більше трьох разів у тексті. Цей перелік розміщують безпосередньо після змісту, починаючи з нової сторінки. Інакше - розшифровку цих елементів наводять у тексті там, де вперше згадують. У випадку, коли в роботі використовується специфічна термінологія чи вживаються маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, їхній перелік може бути поданий у вигляді окремого списку, що розміщують перед вступом. Перелік друкують двома колонками, у них зліва за абеткою наводять скорочення, справа - детальне тлумачення.

Вступ розташовують після переліку умовних позначень (якщо він є), починаючи з нової сторінки.

Вступ – це початкова змістова частина роботи, яка розкриває сутність і стан наукової проблеми, її значущість, підстави та вихідні дані для розробки теми, обсяг якого не повинен перевищувати 3- 4 сторінок дослідження.

Вступ – це місце для визначення науково-категоріального (понятійного) апарату наукової роботи. Науково-категоріальний апарат – це система понять, яка в стислій формі відображає наукові засади, напрямок і сутність роботи, акумулює її зміст і прослідковує логіку наукового пошуку.

У вступі зазначають актуальність теми, зміст основних термінів, огляд літератури, історію питання, предмет та об'єкт дослідження, мету, завдання, методи та прийоми. Вступна частина передбачає обґрунтування актуальності теми наукового студентського дослідження.

Тема роботи повинна бути **актуальною**. Вона має відповідати як сучасним потребам фахової галузі науки, так і перспективам її розвитку, практичним завданням мистецької освіти. Коротко розкриваючи актуальність теми, слід зазначити, чому саме важливо і своєчасно дослідити її для з'ясування ще не розв'язаних питань і дальшого розвитку музичної педагогіки, методики музичного виховання чи методики викладання художньої культури. Треба показати соціальні потреби суспільства і

водночас неготовність педагогіки їх задовольнити вже відомими засобами. Студенту посилено обґрунтувати нагальні практичні запити, довести недостатню ступінь розв'язання обраного ним питання, передбачити той соціальний педагогічний ефект, який може дати його дослідження. Попередній аналіз основних наукових джерел стосовно теми має засвідчити, що обрана тема чи аспект її вирішення ще не висвітлені.

Отже, важливим завданням обґрунтування проблеми є характеристика її актуальності, що включає висвітлення кількох позицій.

Перш за все, необхідним є посилання на державні документи, у яких містяться соціальні замовлення в галузі освіти.

Загальні соціальні завдання конкретизуються визначенням тих практичних питань, які потрібно вирішити в діяльності навчальних закладів. Підкреслимо, що не всі з них складають педагогічні проблеми. Окремі практичні завдання можна вирішити засобами інтенсифікації праці вчителів, упровадженням нових технологій, передового досвіду навчання і виховання тощо. Якщо наявних засобів недостатньо, виникає педагогічна проблема, яка вимагає проведення відповідного дослідження. Його актуальність, крім практичних потреб освіти, характеризується недостатністю тих чи інших наукових знань, на збагачення і доповнення яких спрямована така пошукова робота.

Отже, у розкритті актуальності проблеми й теми наукової роботи важливо дотримуватися певної логіки обґрунтування наукових положень з урахуванням соціальних вимог до розвитку особистості, необхідності удосконалення тих чи інших параметрів практичної діяльності навчального закладу та важливості розробки окремих аспектів музичної педагогіки, що є провідним для сучасної наукової думки.

Актуальність дослідження визначається тим, наскільки його результати будуть сприяти вирішенню конкретних практичних завдань або усуненню протиріччя у суспільному житті, освіті тощо.

Будь-яке дослідження починається з аналізу реального протиріччя, яке існує в науці та практиці, що полягає у невідповідності між потребами

практики і рівнем наявних знань, необхідних для забезпечення цих проблем. Тому при обґрунтуванні актуальності дослідження важливо з самого початку з'ясувати основні протиріччя (суперечності). Вони можуть бути зумовлені як відкриттям нових фактів і зв'язків, так і появою запитів практики, що потребують вироблення нових теоретичних знань.

Протиріччя. У школах з'являється комп'ютерна техніка, яка має значні можливості для підвищення ефективності навчання. У той же час її можливості практично не використовуються через нерозробленість методики використання, відсутність належного програмного забезпечення та невідповідність учителів.

Для обґрунтування необхідності проведення дослідження тієї чи іншої проблеми слід проаналізувати стан її розв'язання в педагогічній практиці, вказати на недоліки існуючої методики навчання чи виховання. Коли дослідник не має для цього достатньої кількості фактів, варто провести констатувальне дослідження.

У протиріччя виникає проблема дослідження – питання, яке потребує вирішення. Для нашого прикладу проблема може бути сформульована так: «Яким чином забезпечити використання комп'ютера на уроках музики з метою підвищення знань учнів?». Відповідно до проблеми формулюється тема, яка певною мірою показує рух від досягнутого наукою, традиційного, старого до нового. У формулюванні теми важливо відобразити об'єкт, предмет і мету.

Безперечно, актуальність проблеми й теми дослідження визначається не лише практичними потребами системи музичної освіти, а й не меншими потребами розвитку самої музичної науки, логічного розвитку педагогічної теорії. Однак у будь-якому випадку при формулюванні актуальності дослідження мають бути обов'язково вказані психолого-педагогічні проблеми, які підтверджують необхідність проведення цього дослідження. Тут же розкривається стан розробленості в педагогічній науці: що досліджено та відкрито, які існують погляди, думки з цього питання, що ще залишається незрозумілим, потребує дослідження, розробки, і що з цього в

силу його першочергової важливості буде вирішувати студент (автор) у своїй науковій роботі.

Закінчується опис актуальності розпочатого дослідження найчастіше висновками про те, що, незважаючи на наявні праці, наукові знання в розглянутій галузі недостатні, застарілі або відсутні. Тим самим готується перехід до формулювання суперечності й проблеми дослідження. Студент має чітко усвідомити й переконливо довести: що важливо дослідити, що не досліджено і чим саме він передбачає поповнити наявні педагогічні засоби на шляху усунення з'ясованих ним протиріч між сучасною соціальною потребою та станом теорії й практики в музичній педагогіці.

Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Достатньо в межах однієї друкованої сторінки показати головне – суть проблемної ситуації, з якої буде визначена актуальність теми.

Отже, актуальність педагогічного дослідження визначає питання вдосконалення навчально-виховного процесу в школі, вирішення яких потребує практика і в яких зацікавлена педагогічна наука та суспільство.

Визначення об'єкта, предмета і мети курсової роботи. Чим конкретніше сформульовано проблему і тему, охарактеризовано їх актуальність, новизну, педагогічну значущість, тим легше визначити об'єкт та предмет курсової роботи, її мету, завдання і гіпотезу, котрі, як тема і проблема, є найважливішими складовими категоріального апарату.

Важливо правильно визначити об'єкт і предмет курсової роботи. Ці поняття існують в єдності і водночас повинні чітко розрізнятися.

Об'єкт відображає ту об'єктивну сферу, яка цікавить дослідника. Предмет – це те, стосовно чого дослідник передбачає одержати нове педагогічне знання.

Об'єктом дослідження є вся сукупність відношень різних аспектів теорії й практики науки, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації, а предмет – це тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в цій роботі, є головними, визначальними для конкретного дослідження.

Варто звернути увагу на щільність відношень об'єкта та предмета – вони мають бути, по-перше, у прямому системному зв'язку, а не просто пов'язаними між собою опосередковано через якісь проміжні об'єкти, властивості чи предмети; по-друге, бути однієї якості та природи. Наприклад, неправильно назвати об'єктом учня, а предметом сприйняття – нові знання. Правильно було б об'єктом назвати сприйняття знань учнем, а предметом, наприклад, - сприйняття музичних інтервалів.

Підкреслимо, що об'єктом і предметом педагогічного дослідження можуть бути всі аспекти теорії та практики навчання й виховання, їх організації та керівництва, наприклад: питання принципів, змісту, методів, форм, засобів, умов навчально-виховного процесу.

Про відповідність предмета об'єкту дослідження свідчить те, що об'єкт має відображати те коло об'єктивної реальності, яке охоплює предмет як одну з багатьох складових об'єкта й отримує своє однозначне розуміння лише у процесі порівняння з ними. Таким чином, дослідник не формально називає об'єкт, а дає йому змістовну характеристику, котра виступає орієнтиром для визначення місця і функцій предмета у ширшій та цілісній сфері педагогічних знань.

Об'єктом курсового дослідження має бути сукупність зв'язків, відношень різних аспектів теорії і практики науки, яка є джерелом інформації для дослідника. Це сукупність споріднених елементів, серед яких виділяється один як предмет дослідження.

Об'єктом педагогічного дослідження є, звичайно, процес навчання чи виховання. Предмет же вказує на певний аспект розгляду, спосіб вивчення об'єкта дослідження, нові відношення, властивості, функції об'єкта.

Визначаючи об'єкт, треба знайти відповідь на запитання: що розглядається? Разом з тим предмет визначає аспект розгляду, дає уявлення про зміст розгляду об'єкта дослідження, про те, які нові відношення, властивості, аспекти і функції об'єкта розкриваються. Тобто об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом – те, що в цьому об'єкті має наукове пояснення. Правильне наукове обґрунтування визначення об'єкта

дослідження – це не формальна, а суттєва змістовна наукова акція, покликана зорієнтувати дослідника на виявлення місця і значення предмета дослідження в більш цілісному і широкому понятті, яким є дослідження. Треба знати, що об'єкт дослідження – частина об'єктивної реальності, яка на певному етапі стає предметом практичної та теоретичної діяльності людини як соціальної істоти (суб'єкта). Предмет дослідження є таким його елементом, який включає сукупність властивостей і відношень об'єкта, опосередкованих людиною (суб'єктом) у процесі дослідження з певною метою в конкретних умовах.

Таким чином, *предметом дослідження* є суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в роботі, є визначальними для конкретного дослідження. Предмет дослідження пов'язаний з назвою теми роботи, орієнтованої на її приблизний зміст. Предмет дослідження є більш вузьким, ніж об'єкт.

Об'єктом дослідження з методики музичного виховання можуть бути процес формування в учнів співочих навичок на уроках музики загальноосвітньої школи, розвиток звуковисотного слуху в дітей на уроках музики, навчально-виховний процес, у якому функціонують ті факти, що є предметом дослідження.

Предметом досліджень можуть бути зміст, форми, методи організації педагогічного процесу, різні педагогічні відносини, діяльність і навчання дитини, особистісні якості, мотиви, поведінка тощо.

Предметом дослідження курсових робіт з методики музичного виховання можуть бути: методика навчання дітей співу по нотах на уроках музики, методика розвитку гармонічного слуху в дітей на уроках музики, творчі вправи як засіб музичного розвитку, форми та методи активізації сприйняття музики молодшими школярами тощо.

Наприклад, в об'єкті, яким є процес музично-естетичного виховання молодших школярів, може бути виділено предмет: педагогічні умови і методи формування художньо-образного мислення засобами фольклору на уроках музики. Або в об'єкті, яким є процес розвитку творчої активності

молодших школярів, може бути виділено предмет: вплив системи творчих завдань на процес активізації художньо-мистецьких навичок і творчої активності в процесі музичних занять.

Усі педагогічні проблеми потрібно розглядати крізь призму провідного методологічного принципу взаємодії компонентів системи «педагог – зміст навчального матеріалу – учень», тому об'єктом чи предметом педагогічного дослідження неправильно називати учня як особистість, бо в цьому випадку він буде ізольований від педагогічного процесу. Необхідно вивчати саме педагогічний процес і учня як суб'єкта діяльності в ньому.

Дотримання цієї вимоги допомагає обґрунтовано сформулювати мету дослідження.

Мета дослідження – це передбачуваний результат, його модель. При формулюванні мети дослідник з'ясовує, який результат бажає одержати і яким він бажає бути. Визначаючи логіку дослідження, студент формулює кілька часткових дослідницьких завдань, які повинні дати уявлення, що слід зробити для досягнення мети.

Основні елементи, що формують зміст мети дослідження

- кінцевий результат;
- об'єкт дослідження;
- шлях досягнення кінцевого результату.

Контрольні питання, які корисно ставити до змісту мети наукового дослідження в процесі її формулювання:

- **що досліджується?**
- **як, яким шляхом досліджується?**
- **що дослідження дає суспільству?**

Мета дослідження пов'язана з предметом і об'єктом дослідження, а також з його кінцевим результатом та шляхом його досягнення. Мета дослідження – це цінність досягнутого кінцевого результату для суспільства, науки та практики. Кінцевий результат дослідження передбачає розв'язання студентами проблеми, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта дослідження в реальній практиці і вимогами суспільства до його

більш ефективного функціонування. Кінцевий результат відображає очікуваний від виконання позитивний ефект, який формулюється двоступенево: перша частина – у вигляді суспільної корисності; друга – користь для учня або групи з урахуванням їх вікових або індивідуальних особливостей.

Мета дослідження вже закладена в саму назву обраної для дослідження теми. Чітке уявлення мети дослідження сприяє цілеспрямованій діяльності, активізує творчий потенціал. Мета дослідження – це запланований результат. Він має бути конструктивним, тобто спрямованим на вироблення продукту кращого, ніж був раніше, або якщо це явище чи процес, – з вищими показниками якості тощо. Поставленої мети досягти треба обов'язково, неодмінно перевіривши.

Як правило, мета дослідження полягає в підвищенні ефективності процесів навчання й виховання, а в широкому розумінні – педагогічного процесу в цілому. Оскільки розроблені теоретичні положення мають бути підтверджені практикою, мета завжди відображає спрямованість наукового пошуку на одержання нових знань та їх експериментальну апробацію.

Цілі наукових досліджень можуть бути найрізноманітнішими і спрямованими на:

- виявлення залежностей, що існують між якимись факторами;
- визначення зв'язків між певними явищами;
- визначення умов для усунення недоліків у процесах;
- розкритті можливостей удосконалення процесів;
- встановлення закономірностей та тенденцій розвитку тощо.

Мету треба чітко відрізнити від завдань. Формулювання мети передбачає з'ясування певного результату, якого хоче отримати дослідник.

Загальна мета дослідження конкретизується в дослідницьких **завданнях**, сукупність яких дає уявлення про те, що слід зробити для її досягнення. Вони дають уявлення про те, на що буде спрямоване дослідження. Завдання розкривають мету дослідження й повинні бути

адекватними їй. Формулювання завдань робиться у формі перерахування (вивчити..., описати..., встановити..., розробити...і т.п.).

Звичайно, коло завдань дослідження залежить від можливостей самого дослідника, рівня його фахової підготовки й досвіду наукової роботи, обмежень у часі й матеріально-технічного забезпечення.

Усі ці, а також багато інших чинників повинні враховувати студент і його науковий керівник при формулюванні завдань курсової роботи.

Завдання – це програма дослідницьких процесів, які відображають логіку наукового пошуку. Вони, з одного боку, розкривають суть теми дослідження, а з іншого – знаходять своє тлумачення у висновках, що фіксують та узагальнюють результати їх виконання.

Послідовність визначених завдань має бути такою, щоб кожне з них логічно випливало з попереднього. У цілісній єдності завдань відсутність одного може призвести до незавершеності всього дослідження та неможливості його використання в педагогічній практиці. Наприклад, дослідником розкрито психологічні, педагогічні, музикознавчі підходи до творчих здібностей учнів, розкрито шляхи і методи їх формування в процесі музичної діяльності, але не визначено педагогічні умови та не розроблено методів формування творчих здібностей учнів певної вікової групи. Таке дослідження не досягає визначеної мети і не може повноцінно вдосконалити педагогічну діяльність.

Завдання дослідження чітко позначають етапи наукового пошуку в досягненні мети, найчастіше вони пов'язані з виявленням сутності, природи, структури об'єкта, що вивчається, розкриттям загальних способів його перетворення та розробкою конкретних методик педагогічних дій і практичних рекомендацій.

Виділяються завдання, зорієнтовані на:

- вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури і на цій основі з'ясування теоретичних питань із досліджуваної проблеми (визначення змісту досліджуваних понять, конкретизація їх структури, розробка критеріїв педагогічного діагностування та корекції);

- поглиблене експериментальне вивчення практичного вирішення певної проблеми: виявлення її типового стану – важливих досягнень і типових недоліків, основних здобутків передового педагогічного досвіду та ін.;
- обґрунтування та розробку системи заходів, необхідних умов, методів, методик для вирішення поставленої мети;
- експериментальну перевірку запропонованої системи заходів стосовно відповідності її критеріям оптимальності, тобто досягнення максимально важливих у відповідних умовах результатів вирішення цієї проблеми при певних затратах часу і зусиль;
- розробку методичних рекомендацій та пропозицій щодо використання результатів дослідження в практиці роботи відповідних установ (організацій).

Отже, розглянуті складові наукового апарату дослідження тісно взаємопов'язані за своїм змістом і логічно мають відповідати одне одному. Без цього робота набуває хаотичності, що заважає ґрунтовно подати результати дослідження.

Весь комплекс завдань – це алгоритм конкретної програми дослідження, зумовлений логікою етапів певного наукового пошуку.

Об'єкт, предмет, мета і завдання окреслюють ту галузь педагогічної діяльності, яка досліджуватиметься, однак вони не роз'яснюють обраний автором принциповий шлях реалізації поставленої проблеми. Він розкривається в провідній ідеї дослідження і формулюється у вигляді гіпотези, яка лаконічно відображає суть та внутрішню логіку наукового пошуку і визначає «індивідуальність» усієї роботи.

Вибір методів дослідження. Методи дослідження слід добирати адекватно предмету, меті, завданням.

Метод – це певний комплекс прийомів, який використовують на різних етапах дослідження – теоретичному, експериментальному – для розв'язання конкретного завдання, щоб вивчити педагогічну дійсність, встановити істину, перевірити чи спростувати її. Чистота дослідження й вірогідність його результатів залежить від правильного добору й

використання методів дослідження. Звичайно, результати курсової роботи мають розвивати вже відомі теорії, дещо доповнюючи їх новими фактами.

Отже, при опрацюванні методики дослідження для вирішення поставлених завдань важливо передбачити таку сукупність методів вивчення і подальшого перетворення предмета всередині об'єкта дослідження, яка забезпечить формулювання адекватних висновків, що поповнять педагогічні знання.

Для отримання достовірних результатів необхідно використовувати різноманітні методи дослідження: *спостереження, бесіди, анкети, проблемні завдання, вивчення педагогічної документації, продуктів дитячої діяльності та ін.* Слід подбати про достатньо повну й об'єктивну фіксацію педагогічних фактів, особливостей поведінки дітей, методичних прийомів, стилю й тактики роботи вихователя, результатів опитування, виконання контрольних завдань тощо.

Записи результатів, як правило, ведуть у вигляді протоколів спостережень, занять, різного роду випробувань. Математичний аналіз (в абсолютних цифрах і процентах) узагальнюється у вигляді таблиць, графіків, схем. Кількісні результати дозволяють виявити індивідуальний рівень розвитку кожної дитини та типове для кількох дітей, а також певні тенденції, можливо, закономірності на основі вивчення достовірно значимої вибірки фактів. Усе це потребує подальшого якісного аналізу, психолого-педагогічного пояснення. Для цього кількісні показники, отримані різними методами, порівнюють, групують, характеризують, дають їм педагогічне пояснення й тлумачення без перебільшень.

Метод – певний систематизований комплекс прийомів, процедур, які застосовуються дослідником для досягнення поставленої мети та завдань дослідження. Метод розглядається також як сукупність прийомів практичного або теоретичного засвоєння педагогічної дійсності.

Відповідно до логіки педагогічного дослідження методи поділяють на три основні групи:

- методи нагромадження фактів призначені для збирання емпіричних даних (вивчення літературних джерел, документів та продуктів діяльності, спостереження, опитування тощо);
- методи узагальнення та осмислення зібраних фактів: аналіз та синтез, порівняння та аналогія моделювання та ін.;
- методи перевірки та уточнення положень і попередніх висновків – експериментальна робота як сукупність методів.

У педагогічних дослідженнях переважно використовують **теоретичні та емпіричні методи**. Вони є характерними і для наукових робіт у галузі мистецької педагогіки.

Теоретичні методи педагогічного дослідження спрямовані на створення теоретичних узагальнень та формулювань закономірностей досліджуваних явищ. Група цих методів включає в себе аналіз та синтез, індукцію та дедукцію, порівняння, узагальнення, абстрагування, моделювання та ін.

Аналіз і синтез – це два методи наукового пізнання, які не існують ізольовано один від одного. Аналіз – це уявне або фактичне розкладання цілого педагогічного явища чи процесу на частини. Синтез – це відновлення цілісності розглядуваного педагогічного явища чи процесу в усьому розмаїтті його виявлень.

Методи аналізу і синтезу застосовуються в теоретичних дослідженнях під час визначення проблеми пошуку, розробки гіпотези, завдань дослідження. Вони використовуються і в ході проведення експерименту з метою його коригування. Без цих методів не обходяться і при підведенні підсумків дослідно-пошукової роботи, формулюванні висновків і рекомендацій.

Метод індукції в педагогічному дослідженні використовується для виявлення причинно-наслідкових зв'язків між педагогічними явищами, узагальнення емпіричних даних на основі логічних висувань від конкретного до загального.

Метод дедукції передбачає формулювання висновків шляхом від загального до конкретного. Основою дедуктивного методу виступають наукові положення, що не вимагають дослідно-експериментального підтвердження, а сприймаються як аксіоми.

У педагогічному дослідженні методи індукції й дедукції завжди взаємодіють між собою як діалектична єдність пізнання загального та конкретного.

Порівняння як метод педагогічного дослідження полягає в зіставленні отриманих результатів дослідження з тими цілями, які намічалися. Це метод, за яким відбувається зіставлення досліджуваних предметів та встановлення їх подібності або відмінності. Вимоги до використання методу: зіставлення однорідних предметів, порівняння за суттєвими ознаками.

Узагальнення в педагогічному дослідженні припускає логічний перехід від одиничного до загального, від менш загального до більш загального судження, знання, оцінки.

Абстрагування в педагогічному дослідженні – це процес уявного відокремлення певної властивості або ознаки предмета з метою глибшого його вивчення.

Моделювання. Модель – це штучна система, яка з певною точністю відображає властивості об'єкта, що досліджується. Є два типи моделей: як зразок для повторювання та як замітник об'єкта для спрощення його дослідження. Побудова моделі, як правило, спрощує оригінал, узагальнює його, що сприяє упорядкуванню і систематизації інформації про нього.

Теоретичними методами педагогічного дослідження у галузі музичної педагогіки можуть бути: вивчення та аналіз музичної, психолого-педагогічної й навчально-методичної літератури з проблеми дослідження; ретроспективний та прогностичний аналіз навчальних програм, шкільних підручників та методичних посібників з музики; теоретичне узагальнення педагогічного досвіду з означуваної проблеми; статистична обробка й порівняльна характеристика результатів традиційного та дослідного навчання.

Емпіричні методи педагогічного дослідження – це методи, які використовуються для збирання фактичного матеріалу за досліджуваною проблемою; вони служать для фіксації явищ, їх опису, виявлення помітних зв'язків між досліджуваними явищами та процесами, серед них спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент.

До емпіричного рівня наукового пізнання належать методи, безпосередньо пов'язані із вивченням педагогічної реальності, які забезпечують збирання, фіксацію та узагальнення вихідного дослідного матеріалу. Провідними серед них є аналіз змісту педагогічної документації, педагогічне спостереження, письмове і усне опитування, бесіда, анкетування, рейтинг, тестування, педагогічний експеримент.

Аналіз змісту педагогічної документації та результатів діяльності.

Педагогічні документи охоплюють рукописи, друковані видання та аудіо- й відеозаписи. Їх можна поділити на дві групи:

- документи, підготовлені без участі дослідника (протоколи педагогічних рад, предметних комісій, конференцій, батьківських зборів, екзаменів; щоденники вчителя та учнів, сценарії виховних заходів);
- документи, підготовлені за дорученням дослідника (творчі роботи учнів, реферати, фіксація поглядів учителя та батьків на ту чи іншу педагогічну проблему).

Метод педагогічного спостереження. Спостереження – один з основних методів наукового пізнання, що ґрунтується на безпосередньому та опосередкованому сприйманні педагогічних явищ. Розрізняють спостереження пряме й опосередковане, відкрите й закрите, а також самоспостереження. Наукове спостереження відрізняється від побутового цілеспрямованістю, послідовністю і фіксацією отриманих результатів; воно завжди визначається певною пошуковою ідеєю і має чітко визначену мету.

Організовуючи спостереження, важливо мати його план, визначити термін, фіксувати результати. Спостереження повинно бути систематичним. Якщо педагог тільки реєструє поодинокі помітні факти, то поза його увагою залишаються вихованці, які прагнуть приховати свою внутрішню позицію. За

зовнішньою поведінкою треба вміти побачити справжні причини, а за словом – мотиви.

Достовірні відомості дає тільки тривале спостереження за вихованцем в усіх видах його діяльності. Досвідчені педагоги намагаються бути там, де їхні учні. Нерідко в схожих умовах учень поводить по-різному: на одному уроці він активний і уважний, а на іншому – пасивний і неуважний. У таких випадках ретельно порівнюють дані спостережень, з'ясовують причини розходжень, які нерідко зумовлені різним ставленням до учня педагогів.

Як і кожен метод наукового дослідження, спостереження характеризується своїми особливостями. Позитивним є те, що воно дає фактичний матеріал про природний перебіг педагогічних процесів. Утім слід вказати на певний суб'єктивізм інтерпретації отриманої інформації, а також доступність лише вибіркової перевірки. Щоб переконатися в правильності зроблених висновків щодо спостереження, використовують такі прийоми:

- проведення кількох спостережень з порівнянням добутих даних;
- порівняння результатів спостереження з думками практичних працівників;
- використання дискусійного обговорення результатів спостереження;
- суворі фіксація процесу дослідження.

З метою забезпечення об'єктивності спостереження здійснюють за допомогою технічних засобів: звуко- або відеозапис уроків, позакласних виховних заходів, різних видів діяльності учнів.

Види спостереження: за способом проведення (безпосереднє та опосередковане, причетне та непричетне), за тривалістю (довгочасне і короткочасне, безпосереднє і дискретне), самоспостереження.

Оцінюючи педагогічне спостереження як загалом ефективний метод науково-педагогічного дослідження, слід мати на увазі, що він не повною мірою забезпечує проникнення в сутність явищ, що вивчаються, дії учнів. Небагато інформації дають спостереження й для висновків про мотиви дій і вчинків школярів. Тому існує потреба поєднання спостереження з іншими методами дослідження, зокрема, з бесідою, анкетуванням.

У педагогіці окремо виділяють *метод самопостереження*, який дає можливість проникнути у внутрішні сфери життєдіяльності особистості «її очима», що потребує розроблення відповідної інструкції. Результати самопостереження завжди порівнюють з більш об'єктивними даними педагогічного спостереження, а також з дослідними матеріалами, добутими іншими науковими методами.

Методи опитування. До цієї групи методів відноситься бесіда, інтерв'ю, анкетування, за допомогою яких дослідник дізнається про власні судження, мотиви дій, потреби, інтереси, позиції, погляди, смаки респондентів.

Бесіда – це один з методів педагогічного дослідження. Різні джерела дають різні визначення бесіди. Суть усіх цих визначень така: метод безпосереднього словесного і невербального спілкування, який дає змогу виховання та отримання інформації про особистість співрозмовника, за допомогою заздалегідь підготовлених запитань.

Метод бесіди – джерело і спосіб пізнання педагогічного явища через безпосереднє спілкування з особами, яких дослідник вивчає в природних умовах.

Бесіда є одним з найрозповсюдженіших методів психолого-педагогічного дослідження і використовується педагогом чи не найчастіше в його діяльності. Для збільшення ефективності бесіди як педагогічного методу дослідження потрібно створювати певні умови її проведення і дотримуватися критеріїв її підготовки та проведення. Важливу роль тут відіграє все: умеблювання кабінету, погода, фізичний стан учасників бесіди, їх настрої, зацікавленість темою бесіди, словесна, педагогічна майстерність того, хто проводить бесіду, його зовнішній вигляд, тривалість бесіди тощо. Усі ці фактори можна поділити на зовнішні та внутрішні умовно тому, що вони залежать один від одного і взаємопов'язані між собою. Отже, до зовнішніх факторів можна віднести:

- час проведення бесіди. Слід урахувати, коли саме буде проводитись бесіда: чи це не на шостому уроці, ще й після уроку фізкультури, коли

діти вже стомлені чи надто збуджені. Психологічними дослідженнями встановлено, що найоптимальніший час проведення бесіди – на четвертому-п'ятому уроці, після спокійного заняття;

- погодні умови, пору року. Так, помічено, що в сонячну погоду діти більше здатні сприймати нову інформацію, а зимою вони, їх активність, дещо зменшується, так само і в дощову погоду.
- облаштування, освітлення місця проведення бесіди. Найкращим буде просторий добре освітлений кабінет, у якому буде щось на зразок круглого столу зі зручними стільцями.

Потрібно враховувати, що респонденти краще погоджуються на коротку бесіду (інтерв'ю).

Внутрішні фактори є дещо різними для учнів і педагога, оскільки педагог під час бесіди виконує роль ведучого, контролює її, але все ж є декілька спільних порад, які слід враховувати при її плануванні.

Фізичний стан. Втома, хвороба, погане самопочуття знижують рівень уваги й сприйняття матеріалу, активності.

Психологічний стан. Треба враховувати те, чи не знаходиться хтось з дітей у депресії, чи все в дітей нормально в сім'ї, які їхні взаємини з батьками, друзями. (Цей фактор, хоча і є дуже важливим, але його важко враховувати, якщо бесіда групова).

Взаємини учнів між собою і рівень довіри педагогу, тон його голосу, темп мовлення, зовнішній вигляд, манери.

Для педагога важливими критеріями ефективного використання педагогічної бесіди є:

- створення сприятливої, доброзичливої атмосфери для відвертої розмови, налагодження первинного контакту зі співбесідниками, залучення їх до зацікавленого обміну думками;
- правильно складений план бесіди, послідовне його дотримання, чітке, коротке, зрозуміле формулювання питань;

- слідування за невербальною поведінкою учнів і своєю (педагог має робити відкриті жести, дивитися на невербальну реакцію учнів як відповідь на його питання);
- правильно задані питання і відповіді на питання учнів, які б виражали повагу до їхньої власної позиції, але все ж направляли їх в те русло, яке необхідне педагогу.

Отже, щоб бесіда була результативною, необхідно мати:

- її план, основні й додаткові запитання;
- створити сприятливу атмосферу для відвертого обміну думками;
- врахувати індивідуальні особливості співбесідника;
- виявити педагогічний такт;
- уміти запротоколювати бесіду.

Під час бесіди опитуваний і дослідник виступають активними учасниками діалогу, в якому відбувається взаємний обмін думками. Бесіда проводиться у вільній формі. Дослідник лише визначає загальну тему, основні етапи та межі її обговорення, окреслює центральні питання і робить припущення щодо можливих результатів опитування.

Різновид бесіди – *інтерв'ю*. На відміну від бесіди, яку проводять у природній, невимушеній обстановці, під час інтерв'ю дослідник ставить наперед визначені запитання в певній послідовності й записує відповіді співбесідника. Цей метод найдоцільніший, якщо дослідник упевнений в об'єктивності відповідей опитуваних, адже інтерв'ю не передбачає уточнювальних запитань. Використовуючи його, слід урахувати можливі типи респондентів: несміливий, боязкий, балакучий, жартівник, сперечальник, самовпевнений. Результати інтерв'ю залежать від продуманості запитань.

За формою інтерв'ю буває стандартним (відбувається суворо за розробленим текстом), творчим (дозволяє певну свободу запитань та відповідей на них), глибоким (межує з особистісно-довірливою бесідою).

Під час інтерв'ю досліднику треба уникати таких типових помилок:

- ситуаційних (неправильно вибрано місце та час розмови, опитуваного не попереджено, він поспішає, не може зосередитись);
- соціологічних (вік інтерв'юера викликає заперечення опитуваних, у розмові дослідник припускається мовленнєвих огріхів, не володіє технікою опитування);
- психологічних (інтерв'юер має упереджувальне ставлення до опитуваного, оцінює досягнуті результати за стереотипом, навіть нейтральні відповіді сприймає тенденційно).

Широковживаним є *метод анкетування*, що проводиться у вигляді письмового опитування. Цей метод дає змогу підвищити об'єктивність інформації про педагогічні факти, явища, процеси, їх типовість, оскільки передбачає отримання інформації від якнайбільшої кількості опитаних.

За характером анкети поділяють на: відкриті – передбачають довільну відповідь на поставлене запитання; закриті – до поставлених запитань пропонуються варіанти готових відповідей на вибір опитуваного; напіввідкриті – крім вибраної з готових відповіді, можна висловити й власну думку; полярні – потребують вибору однієї з полярних відповідей типу «так» чи «ні», «добре» чи «погано» та ін.

Усі запитання анкети розділяються на прямі та непрямі. Пряме запитання передбачає отримання безпосередньої інформації щодо проблеми дослідження і формулюється в особистісній формі: «Що Ви думаєте..?», «Яке Ваше ставлення до..?» та ін.

Непрямі запитання складають дослідний матеріал через серію опосередкованих запитань, які розкривають типові думки опитуваних у межах предмета, що вивчається.

Можна виділити і таку класифікацію запитань, як запитання про факти, події, випадки та запитання про мотиви дій, їх причини, оцінки, а також конкретні запитання про реальні ситуації та уявні запитання (наприклад: «Уяви собі, що...»).

Специфічним методом музично-педагогічного дослідження є звукова анкета, яка широко використовується з метою вивчення мистецьких смаків,

інтересів та уподобань респондентів; її основу складає показ окремих фрагментів, що репрезентують слухачам зразки музичних творів. Звучання кожного фрагмента не повинно перевищувати двох хвилин, що зумовлене обмеженим часом анкетування. Фрагментарне звучання можна вважати доцільним і в тих випадках, коли музичний твір добре відомий респондентам, а тому достатньо невеличкою уривка для нагадування, і в тих, коли слухачам пропонується невідома чи маловідома музика.

Метод рейтингу (експертна оцінка) – оцінка окремих сторін діяльності компетентними суддями (експертами). До експертів висуваються такі вимоги:

- компетентність – знання сутності проблеми;
- креативність – здатність творчо вирішувати завдання;
- позитивне ставлення до експертизи;
- відсутність схильності до конформізму – наявність власної думки і здатність обстоювати її;
- наукова об'єктивність;
- аналітичність і конструктивність мислення;
- самокритичність.

За допомогою цього методу досліджуються педагогічні проблеми, що не піддаються формалізації. Цей метод поєднує опосередковане спостереження та опитування, пов'язані з залученням до оцінки явищ, що вивчаються, найкомпетентніших фахівців. Спеціально підібрана група експертів робить висновки на основі логіко-інтуїтивного аналізу з використанням порівняльної оцінки фактів. Метод рейтингу має чітку та цілісну програму оцінювання, в якому застосовується шкала кількісного аналізу і певних критеріїв виставлення балів.

Тест – це система психолого-педагогічних завдань, спрямованих на дослідження окремих рис і властивостей людини.

Існує кілька класифікацій тестів. За природою оцінювання якостей їх поділяють на три основні категорії:

- тести успішності;

- тести здібностей;
- індивідуальні тести.

Тести успішності застосовуються для визначення рівня знань або вмінь, фактично здобутих індивідом у певній галузі навчальної чи професійної діяльності.

Тести здібностей прогнозують той рівень знань або вмінь, досягнення якого є імовірним для досліджуваного за певних умов навчання.

Індивідуальні тести призначені для виявлення та оцінювання якостей темпераменту та характеру особистості.

Педагогічний експеримент – один із головних способів одержання нового педагогічного знання.

Основна мета експерименту полягає в перевірці теоретичних положень, підтвердженні робочої гіпотези та більш глибокому методичному вивченні теми дослідження.

Метод педагогічного експерименту – науково поставлений дослід організації педагогічного процесу в точно враховуваних умовах, який забезпечує найдостовірніші результати в педагогічних дослідженнях. Педагогічний експеримент здійснюється за допомогою групи методів емпіричного пізнання. Основна мета експерименту полягає в перевірці теоретичних положень, підтвердженні робочої гіпотези та ширшому і глибокому вивченні теми дослідження, тому експеримент вважається одним з головних способів одержання нових педагогічних знань.

Педагогічний експеримент слугує для:

- встановлення залежності між педагогічним впливом та досягнутим результатом у навчанні, вихованні;
- виявлення залежностей між певними умовами і системою вимог та досягнутим педагогічним результатом;
- порівняння ефективності двох чи більше варіантів педагогічного впливу або умов і вибору з них оптимального з точки зору якості та критеріїв (ефективність, час, зусилля тощо);
- знаходженню причинних зв'язків.

Залежно від мети дослідження розрізняють такі види педагогічного експерименту:

- констатувальний, у якому вивчаються наявні педагогічні явища;
- перевірний, уточнювальний, у якому перевіряється гіпотеза, створена в процесі усвідомлення проблеми;
- творчий, перетворюючий, формувальний, у якому конструюються нові педагогічні явища.

Констатувальний експеримент спрямований на вивчення педагогічного явища в умовах дії наявного складу факторів, тобто тих, які були визначені до експерименту і не змінювались. Констатувальних зрізів може бути кілька: початковий, проміжний, кінцевий. Ураховуючи те, що проміжний і кінцевий зрізи використовуються з метою перевірки результативності експериментальних педагогічних дій, їх визначають також як контрольні.

Формувальний експеримент – це основний вид дослідження реальних педагогічних явищ, мета якого полягає в тому, щоб довести, завдяки впливу яких активних факторів можна досягти потрібних результатів навчально-виховного процесу.

За місцем проведення розрізняють:

- природний педагогічний експеримент (проводиться у звичайних умовах діяльності);
- лабораторний педагогічний експеримент (передбачає використання дослідником спеціальних методик і проводиться в штучно створених умовах, які сприяють забезпеченню наукової чистоти експерименту й оптимальному просуванню до істини).

Підготовка формувального експерименту передбачає дотримання такої послідовності дій:

- розробка плану-програми;
- вибір засобів проведення експерименту й виміру його результатів;
- обробка та аналіз експериментальних даних;
- встановлення адекватності одержаних висновків педагогічної реальності.

План-програма містить назву теми, формулювання робочої гіпотези, методику експерименту, перелік необхідних матеріалів, список виконавців, календарний план роботи. У його основу покладено методику – систему способів чи прийомів виконання ефективного педагогічного дослідження. Методика зумовлюється метою та завданнями експерименту, вибором активних факторів, потрібними вимірами, перебігом аналізу педагогічного явища.

Існує паралельний експеримент (найбільш поширений) і послідовний, під час якого вибираються два однорідних об'єкти (два класи чи групи):

- експериментальний (вводиться в дію активний фактор впливу, наприклад, експериментальна методика навчання);
- контрольний (навчальний процес залишається незмінним).

Після завершення експерименту зіставляються результати експериментального й контрольного об'єктів та масової практики, формулюються висновки і рекомендації щодо впровадження в практику.

Педагогічний експеримент дає змогу:

- штучно відокремити досліджуване явище від інших, цілеспрямовано змінювати умови педагогічного впливу на вихованців;
- повторювати педагогічні явища в приблизно в однакових умовах;
- поставити досліджуване явище в умови, які піддаються контролю.

Педагогічний експеримент є комплексним, оскільки передбачає поєднання методів спостереження, бесіди, анкетування, створення спеціальних ситуацій тощо на всіх етапах кожного з видів експерименту.

Виконуючи експеримент курсової роботи, треба вказати базу проведення дослідної роботи: назва, місце знаходження закладу, де проводиться експеримент, а також термін проведення.

Необхідно стисло вказати, які принципово важливі зміни передбачається внести в педагогічний процес відповідно до завдань і гіпотези дослідження.

Отже, за час курсової роботи треба встигнути провести невеликий за обсягом і кількісною вибіркою експеримент, який дає можливість перевірити

або скоригувати гіпотезу й вирішити поставлені завдання, вдосконалити методику формувального експерименту та підготовлені для його проведення практичні розробки. Рекомендується описати технічні засоби й приладдя, які застосовуватимуться для об'єктивного фіксування ходу та результатів експерименту, а також способи кількісного вимірювання внесених у педагогічний процес змін та їх результатів.

Емпіричними методами педагогічного дослідження у галузі музичної педагогіки можуть бути: бесіди з учителями й учнями; тестування вчителів-музикантів й учнів певних класів з метою діагностування рівня сформованості музичних умінь і навичок; педагогічні спостереження й аналіз уроків музики; моделювання уроків для певних класів за визначеним розділом з метою посилення їх окремо взятого аспекту дослідження; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний).

Практичне значення курсової роботи полягає в можливостях наукового використання результатів дослідження або рекомендаціях щодо їх використання.

Обсяг вступу – 2–3 сторінки (див. Додаток Г).

Основна частина курсової роботи складається з кількох розділів і параграфів теоретичного і практичного характеру, які всебічно розкривають тему. У рамках основної частини роботи (обсяг – 23-27 сторінок) студент повинен виконати завдання, визначені у вступі, і досягти поставленої мети курсової роботи. Основна частина має включати 1-2 самостійні, але взаємопов'язані розділи, у яких розкриваються основні положення теми курсової роботи. На основі опрацьованого матеріалу здійснюється розгорнутий виклад теоретичних положень та емпіричних даних, що досліджуються. Основна частина курсової роботи повинна мати не описовий, а творчий, аналітичний характер. Важливо, щоб при написанні курсової роботи була висвітлена позиція автора, його міркування щодо питань музичного виховання тощо. Студент повинен дослідити нормативно-правову базу, супроводжувати виклад матеріалу власними коментарями, завершувати кожне питання чи розділ коротким узагальнюючим висновком. Він повинен

нести наукову новизну чи особисту думку автора до уже відомого матеріалу як результату проведеного дослідження.

Перший розділ є узагальненим теоретичним дослідженням, мета якого – систематизація здобутих теоретичних знань відповідно до вибраної конкретної теми з методики музичного виховання або методики викладання художньої культури.

У розділі аналізуються різні наукові точки зору щодо досліджуваних проблем, наводиться огляд літературних джерел, проводиться їх критичний аналіз та узагальнення. В огляді літератури необхідно окреслити основні етапи розвитку наукової думки за проблемою, що досліджується.

Обов'язково повинні бути посилання на використані джерела.

Другий розділ – практичний. У ньому висвітлюється практичний аспект дослідження вибраної теми. Мета цього етапу – на конкретному практичному прикладі провести дослідження з вибраної тематики.

На цьому етапі необхідно широко використовувати методи і принципи наукового дослідження: методи формальної логіки (індукцію і дедукцію), аналітичні та логічні методи – для аналізу стану й розвитку об'єкта та предмета дослідження; структурно-функціональні, спостереження та порівняння – для визначення основних напрямів розвитку; математичні – для оцінювання показників і процесів, що аналізуються; групування і вибіркові спостереження – для порівняльного оцінювання підсумків.

Цей розділ має містити фактичні дані щодо практичного матеріалу з вибраної проблематики.

Результати аналізу даних треба подати в таблицях, діаграмах, графіках тощо.

Певну частку курсової роботи складає цитування. У роботі не повинно бути переписаних з підручників положень і формулювань, а допускаються лише посилання на них. Цитати роблять дослідження вагомим з наукової точки зору, допомагають автору підтвердити свою думку чи спростувати інші твердження. При цитуванні слід дотримуватися як міри, так і певних

правил. Цитату треба наводити у лапках, у тій формі, у якій вона подана в першоджерелі, і супроводжувати посиланням.

Висновки (обсяг - до 3 сторінок), які завершують курсову роботу, мають відображати кінцеві результати наукового дослідження студента. Це коротке резюме з усього змісту курсової роботи, що показує, наскільки вирішене завдання й досягнута мета, сформульована у вступі.

У висновках обов'язково подаються рекомендації щодо практичного застосування цієї роботи. Передусім необхідно вказати, коли саме (у яких загальних темах та на конкретних уроках) вона вивчається відповідно до програми з музичного мистецтва для загальноосвітніх шкіл. Рекомендується виділити найбільш актуальні аспекти теми, вказати доцільні та ефективні методи викладання матеріалу, а також форми організації самостійної роботи учнів на уроці. Варто визначити завдання для самостійної пошукової діяльності учнів, при цьому перевага надається завданням проблемного, творчого характеру. Також необхідно виявити можливості використання досліджуваної теми в позакласній, позаурочній роботі, зокрема на факультативах, гуртках, тематичних вечорах тощо.

У останньому абзаці можна визначити, які аспекти цієї теми можуть стати предметом майбутніх досліджень.

Зразок написання висновків до курсової роботи поданий у **Додатку Д**.

Додатки. За необхідності до додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття курсової роботи:

- таблиці допоміжних цифрових даних;
- проміжні математичні доведення, формули і розрахунки;
- впровадження, розрахунки економічного ефекту;
- інструкції та методики, опис алгоритмів і програм розв'язання задач, які розроблені в процесі виконання роботи;
- ілюстрації допоміжного характеру.

4. Оформлення курсової роботи

Згідно із ч. 1 ст. 10 Конституції України та відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 р. за № 155/30023, всі письмові роботи виконуються українською мовою.

Курсова робота повинна бути виконана й оформлена з додержанням вимог до наукових робіт. Оптимальний обсяг курсової роботи – 30–35 друкованих сторінок, список використаної літератури – близько 20 джерел.

Текст курсової роботи набирається на комп'ютері на одному боці аркуша білого наперу формату А4 (210 × 297 мм). Сторінки обмежуються полями: ліве – 25 мм, верхнє та нижнє – 20 мм, праве – 10 мм. Відстань між заголовком і текстом – 15–20 мм. Шрифт – чорного кольору. Щільність тексту однакова по всій роботі. Сторінка повинна містити не менше 28–30 рядків по 57–60 знаків у кожному (з урахуванням інтервалів).

Рекомендована гарнітура – Times New Roman, кегль – 14, інтервал між рядками – 1,5.

У науковій роботі повинні бути чіткі, не розпливчасті лінії, букви, цифри й інші знаки. Усі рядки мають бути чорного кольору середньої жирності, щільність тексту роботи – однаковою.

За умови оформлення наукової роботи з мистецьких дисциплін на комп'ютері прийнято виділяти заголовки жирним шрифтом.

Друкарські помилки, описки й графічні неточності допускається виправляти підчищенням чи зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту від руки. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці роботи.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, параграфів, пунктів, таблиць подають арабськими цифрами без знака №. Нумерація сторінок починається з третьої сторінки. Титульну сторінку та зміст ураховують, але не нумерують.

Далі номер сторінки проставляють у правому нижньому кутку аркуша. За титульною сторінкою наводяться послідовно зміст, вступ, розділи в порядку подання, висновки, список використаної літератури, додатки.

Усі структурні частини починаються з нової сторінки, а кожен з підрозділів – після закінчення попереднього.

Текст основної частини наукової роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти.

Підрозділи (параграфи) нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: 2.3. (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Ілюстрації (фотографії, схеми, графіки, карти й таблиці) необхідно подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці або в додатках. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею.

Заголовки структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів наукової роботи варто починати з абзацного відступу і друкувати (крім першої великої) малими літерами, не підкреслюючи, без крапки наприкінці. Якщо заголовок складається з двох речень або більше речень, їх розділяють крапкою.

Текст наукової роботи слід розбивати на абзаци. Це полегшує читання й показує, що студент у своєму викладанні переходить до нової думки, нового твердження. Не можна також занадто дробити текст і відокремлювати одну фразу від іншої, якщо між ними існує тісний зв'язок.

Абзаци в тексті роботи починають відступом 1, 25 см.

Розділи й підрозділи повинні мати заголовки. Пункти, як правило, заголовків не мають.

Заголовки повинні чітко й стисло відбивати зміст розділів і підрозділів роботи.

Відстань між заголовком і текстом наукової роботи повинна складати не менше двох рядків. Відстань між рядками заголовка така, як у тексті, а між

заголовком і підзаголовком один рядок, між підзаголовком і текстом також один рядок при комп'ютерному наборі.

Переноси частин слів у заголовках не допускаються.

У тексті наукової роботи не дозволяється:

а) використовувати скорочення слів, окрім встановлених правилами української орфографії та відповідними стандартами;

б) вживати математичні знаки, а також знаки "№" та "%" без цифр;

Зміст, перелік умовних позначень, перші сторінки вступу, висновків, списку використаної літератури, розділів не нумерують, але включають у загальну нумерацію. Номер розділу ставлять після слова "РОЗДІЛ", після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

У роботах обов'язково подавати *посилання на джерела та літературу*, використану при написанні роботи. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього. Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок з джерела, на яке дано посилання в роботі. Посилання в тексті записують у квадратних дужках [] або використовуються посторінкові записи, де вказуються вихідні дані видання, на яке посилається автор. Посилаються на джерело та сторінку (крім газетних статей і випадків, коли посилаються на джерело загалом). Наприклад:

1. Поняття «музичне сприйняття» означає спрямування сприйняття на «осягнення й осмислення тих значень, якими володіє музика як мистецтво, особлива форма відображення дійсності, як естетичний художній феномен» [3, 55].

2. «Проблеми сучасних інноваційних музичних технологій розглядаються в працях [1; 2; 7]».

Цифри в квадратних дужках відповідають порядковому номеру джерела в списку використаної літератури.

Студентські наукові роботи мають бути оформлені в палітурки. Курсові роботи допускається оправляти в м'які оправи (з'єднання спіраллю, термопалітурки тощо).

Порядок оформлення ілюстрацій і таблиць. Ілюстрації (рисунок, графіки, схеми, діаграми, фотознімки) слід розташовувати в роботі безпосередньо після тексту, у якому вони зазначаються вперше, чи на наступній сторінці. На всі ілюстрації повинні бути дані посилання в основному тексті.

Ілюстративний матеріал повинен мати назву, яку записують після номера ілюстрації, за потреби його доповнюють пояснювальними даними (текст під рисунком).

Якщо ілюстрації, розміщені в роботі, створені не автором, обов'язково слід вказати джерело їх походження.

Допускається розміщувати в науковій роботі ілюстрації, виконані методом ксерокопії.

Ксерокопії та фотознімки розміром менше формату А4 повинні бути наклеєні на стандартні аркуші білого паперу формату А4. Ілюстрації на аркушах формату більшого за А4 розміщують серед додатків у тому порядку, у якому вони зазначаються в тексті роботи.

Ілюстрації в науковій роботі мають бути розташовані так, щоб їх було зручно розглядати без повороту роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою.

У текстовій частині роботи таблиці та ілюстрації позначають словом „Рис.” і нумерують послідовно в межах розділу (це не стосується ілюстрацій, поданих у додатках). Номер рисунка складається з номера розділу та порядкового номера (у межах розділу). Наприклад:

Рис. 1.3. (тобто третій рисунок першого розділу)

Кількість ілюстрацій у науковій роботі повинна бути достатньою для пояснення тексту, що викладається.

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді **таблиць**. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею

і друкують симетрично до тексту. Назва таблиці повинна відбивати її зміст, бути точною, стислою.

Назву і слово «Таблиця» починають із великої літери, не підкреслюють. Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з малих, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою 8 мм. Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку наукової роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. При перенесенні таблиці на інший аркуш (сторінку) назву вміщують тільки над її першою частиною. Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те ж», а далі лапками. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Як правило, таблиця складається з таких елементів: порядкового номера і тематичного заголовка, боковика, заголовків вертикальних граф, горизонтальних рядків і вертикальних граф.

Схема побудови таблиці наступна:

Таблиця (номер)						
Назва таблиці						
№	Головка					
№						Заголовки граф
п/п						
						Підзаголовки граф
Боковик (заголовки рядків)		Графи (колонки)				

У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять, вказують в однині. Розділяти заголовки й підзаголовки діагональними лініями не допускається.

У текстовій частині роботи повинні бути посилання на всі таблиці, наприклад: «...у табл. 1.1» (першій таблиці першого розділу), «див. табл. 2.2» (другу таблицю другого розділу).

Таблиці в науковій роботі ліворуч, праворуч і знизу, як правило, обмежують лініями. Допускається розміщувати таблицю вздовж довшої сторони листа роботи.

Таблиці застосовують для кращої наочності й зручності порівняння показників в науковій роботі.

Список використаної літератури (рекомендована кількість – не менше 20) має містити опрацьовані студентом нормативно-правові акти, наукову, навчальну, методичну літературу. У списку необхідно вказувати тільки ті джерела, на які є посилання в тексті курсової роботи.

Список використаної літератури повинен включати повний бібліографічний опис використаних при написанні курсової роботи джерел. Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів повністю без скорочень і пропусків будь-яких елементів.

Джерела можна розміщувати:

- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків (такий спосіб є найпоширеніший та універсальний);
- у хронологічному порядку;
- за послідовністю посилань у тексті.

Авторів з однаковими прізвищами подають в алфавітному порядку їхніх ініціалів; праці одного автора – за алфавітом перших літер назв його праць; праці одного автора з однаковою назвою – за хронологією. Спочатку наводять літературу, видану кирилицею, далі – латиною і мовами з особливою графікою (за алфавітом назв мов – арабською, вірменською, грузинською тощо). Публікації мовами з особливою графікою подають в

українській транслітерації або в перекладі українською мовою. Крім того, є певний порядок розташування літературних джерел: нормативні акти (закони, постанови та ін.); книжкові видання; статті в журналах та інших періодичних виданнях; матеріали з Інтернету. Основна вимога до використаних джерел – єдине оформлення і дотримання чинного державного стандарту на бібліографічний опис видань (ГОСТ 7.1–84).

Зразок оформлення списку використаної літератури поданий у **Додатку Ж**

Курсова робота може включати *додатки*. У додатках вміщують матеріал, який є необхідним для повноти курсової роботи, але включення його до основної частини роботи може змінити впорядковане і логічне уявлення про дослідження (це можуть бути ілюстрації, схеми, таблиці тощо). Кожен додаток повинен починатися з нового аркуша і мати заголовок, виконаний великими літерами.

Додатки позначаються послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: Додаток А, Додаток Б і т. д. Один додаток позначається як Додаток А.

Загальні вимоги до цитування

1. Цитування повинно бути повним, закінчуватись лапками і наводитись в тій граматичній формі, в якій текст поданий у використаному джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз „так званий”;
2. Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручень авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться в будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
3. Кожна цитата обов’язково супроводжується посиланням на джерело;

4. При непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути максимально коректним при викладенні думок іншого автора і давати відповідні посилання на джерело;

5. Якщо необхідно виявити ставлення автора (авторки) роботи до окремих тверджень, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

6. Якщо автор (авторка), наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора (авторки) роботи, а весь текст вміщується у круглі дужки. Варіантами таких застережень є: (курсив наш — К.В.), (підкреслено мною. — К.В.), (! — К.В.)

7. Цитати повинні подаватись українською мовою. У випадках необхідності подаються мовою оригіналу.

8. Посилання на джерело повинно мати наступний вигляд:

- [1. С. 44]. Що означає: 1 — це порядковий номер у списку джерел та літератури, 44 — номер сторінки;
- [45. С. 123–124]. Що означає: 45 — це порядковий номер у списку джерел та літератури, 123–124 — позначки сторінок;
- [3. Арк. 12]. Що означає: 3 — це порядковий номер у списку джерел та літератури, 12 — номер архівного аркуша.

- *Перерахування у тексті*

- Наукові тексти відзначаються великою кількістю перерахувань (переліків), які складаються як із закінчених, так і незакінчених фраз. Незакінчені фрази пишуться з маленьких літер і позначаються арабськими цифрами або маленькими літерами із напівкруглою дужкою, що закривається. Існують два варіанти оформлення таких фраз.
- Перший варіант: перерахування складаються з окремих слів (або невеликих фраз без розділових знаків всередині), які пишуть в підбор з іншими текстом і відокремлюють один від одного комою.

- Другий варіант: перерахування складаються із розгорнутих фраз із власними розділовими знаками. Тут частини перерахування найчастіше пишуться з нового рядка і відокремлюються один від одного крапкою з комою.
- Коли частини перерахування складаються із закінчених фраз, вони пишуться з абзацними відступами, починаються з великих літер, відокремлюються один від одного крапкою.

Скорочення у тексті

Скорочений запис слів і словосполучень використовується для зменшення обсягу тексту з метою дати максимум інформації. Довільні скорочення слів застосовувати неприпустимо. Щоб правильно користуватись скороченнями, слід звертатись до словників прийнятих скорочень, які можна знайти у довідкових виданнях.

Для утворення скорочених слів існує три основних способи:

- 1) залишається тільки перша (початкова) літера слова (рік — р.);
- 2) залишається частина слова, відкидається закінчення та суфікс (малюнок — мал.);
- 3) пропускається кілька літер у середині слова, замість яких ставиться дефіс (університет — ун-т).

Дозволяється скорочувати слова перед цифрами, що позначають посилання у тексті на певний елемент чогось. Наприклад: том — Т.; випуск — Вип.; видання — Вид.; розділ — Розд.; додаток — Дод.; частина — Ч.; малюнок — Мал.; таблиця — Табл.; номер — №; пункт — П.

Скорочують деякі пояснюючі слова (але якщо ці слова знаходяться не усередині речення). Наприклад: і таке інше — і т.ін.; та інші — та ін.; дивись — див.; порівняй — пор. та деякі інші.

До скорочень у тексті відносяться літерні аббревіатури, які складаються з перших (початкових) літер повних найменувань. Аббревіатури поділяють на такі, що читаються за назвами літер (США, ФРН), і такі, що читаються за звуками, позначеними відповідними літерами (ВАК — Вища атестаційна комісія).

ОБОВ'ЯЗКИ НАУКОВОГО КЕРІВНИКА(ЦІ)

Обов'язки наукового керівника(ці) полягають насамперед у визначенні актуальної наукової теми дослідження, наданні порад щодо реалізації наукової концепції, складання плану, рекомендацій щодо евристичної роботи, поетапного написання тексту роботи, оформлення та захисту.

Науковий керівник(ця) своїм відзивом на кваліфікаційну роботу фактично допускає її до захисту.

Повністю підготовлена до захисту робота подається науковому керівникові (ці), який (яка) читаючи завершений варіант роботи, викладає свої думки у письмовому відзиві. Відзив пишеться у довільній формі, однак повинен містити окремі положення:

1. У першу чергу вказується на відповідність виконаної роботи спеціальності або галузі науки, за якими виконується робота;
2. Характеризується виконана робота, її актуальність, теоретичний рівень, практичне значення, повнота, глибина й оригінальність рішення поставлених завдань, а також подається рекомендація щодо її захисту;
3. Закінчується письмовий відзив вказівкою на ступінь відповідності роботи вимогам, які встановлені до робіт такого виду.

Робота обов'язково передбачає рецензію, виконану, як правило, викладачем, спеціалістом тієї галузі знань, за тематикою якої виконана кваліфікаційна робота. Рецензент(ка) зобов'язаний(а) провести кваліфікований аналіз сутності та основних положень рецензованої роботи, а також оцінити актуальність обраної теми, самостійність підходу до її розкриття, наявність наукові новизни, вміння користуватися методами наукового дослідження, ступінь обґрунтованості висновків та рекомендацій, достовірність одержаних результатів. Рецензент(ка) також має оцінити і вивести на перший план кращі аспекти роботи, досягнення, стрункість, широту й ретельність охоплення матеріалу, а також перспективи, які вона відкриває. Поряд із позитивними

сторонами такої роботи відзначаються і недоліки, зокрема, вказуються відступи від логічності викладу матеріалу, виявляються фактичні помилки тощо.

Обсяг відзиву та рецензії, як правило, не перевищує 2-х сторінок друкованого тексту.

Робота допускається до захисту за протоколом рішення кафедри (при наявності позитивного відзиву та зовнішньої рецензії). Із рецензією автору (ці) слід ознайомитись до захисту, щоб підготуватися до обговорення зауважень висловлених рецензентом. Допускається зовнішнє рецензування.

Основним документом, який готується до захисту студентом, що зачитується або переказується при публічному обговоренні роботи, є конспект доповіді. Окремо готується презентація доповіді.

5. Захист та оцінювання курсової роботи

Перше і найголовніше, з чого починається підготовка до захисту роботи, — це розробка виступу за результатами дослідження у формі усної доповіді, яка покликана розкрити сутність, теоретичне й практичне значення результатів проведеної роботи.

У структурному відношенні доповідь можна поділити на три частини, які складаються із рубрик, кожна з яких представляє самостійний смисловий блок, хоча в цілому вони логічно взаємопов'язані і складають єдність, яка сукупно характеризує зміст проведеного дослідження. Перша частина відтворює вступ роботи. Рубрики цієї частини відповідають тим смисловим аспектам, відповідно до яких дається опис наукової проблеми. Тут же необхідно вказати методи, за допомогою яких одержано фактичний матеріал роботи. Після першої вступної частини йде друга і найбільша за обсягом частина, яка у послідовності, встановленій логікою проведеного дослідження, характеризує кожну частину роботи. При цьому особливу увагу слід звернути на підсумкові результати. Закінчується доповідь підсумковою частиною, яка будується за висновками роботи. Тут доречно перерахувати загальні висновки з її тексту (не повторюючи більш часткові узагальнення, зроблені при характеристиці розділів основної частини).

До тексту доповіді можуть бути додані додаткові матеріали (схеми, таблиці, графіки, діаграми і т.д.), які необхідні для доказів висунутих положень, зроблених висновків і запропонованих рекомендацій.

Коли текст виступу на захист роботи складений, доречно підготувати письмові відповіді на зауваження й побажання, які наявні у відзиві та рецензії. У випадку згоди з рецензентом доречно використовувати формули типу: „Із чим не можна не погодитися”, „Вказані недоліки можуть бути виправлені...”, „Я повністю погоджуюсь із тим, що...”, „Зауваження по роботі досить справедливі...”. У випадку незгоди із зауваженнями рецензента можна коректно заперечувати таким чином : „Я дозволю собі не погодитися...”, „У зв’язку із зауваженнями хотілося б звернути увагу присутніх на таке...”, „Це питання поки залишається відкритим...”, „З’ясовані факти (результати, дані) доводять, що...” „Із зауваженнями не можна погодитись, оскільки...”. Відповіді мають бути короткими, чіткими й аргументованими. Якщо можливі посилання на текст роботи, то їх слід наводити. Це надає відповідям найбільшої переконливості й одночасно демонструє вільне володіння матеріалом.

Доповідь слід розраховувати на 10-15 хвилин виступу та підготувати презентацію.

Захист відбувається публічно. Він носить характер наукової дискусії і відбувається в обстановці високої вимогливості, принциповості та дотримання наукової етики, при цьому докладному аналізу мусять піддавати достовірність і обґрунтованість усіх висновків та рекомендацій наукового і практичного характеру, які знаходяться у роботах.

Засідання починається з того, що головуєчий оголошує про захист робіт, вказуючи їх назву, прізвище, ім’я та автора(ки) роботи, наукового керівника та рецензента. Далі слово надається самому авторові(ці) роботи. Після виступу надається слово науковому керівникові(ці) та рецензенту(ці). Після цього починається наукова дискусія, у якій можуть брати участь всі присутні на захисті. Після закінчення дискусії за бажанням автора(ки) роботи йому (їй) може надаватися заключне слово, після якого можна вважати, що основна частина процедури захисту завершена. На закритому засіданні підводяться підсумки

захисту і приймається рішення щодо оцінки роботи. Це рішення приймається простою більшістю голосів членів комісії, що беруть участь у засіданні. При рівній кількості голосів голос голови є вирішальним. Оцінка може бути оскаржена після її оголошена згідно затвердженої процедури.

Оцінювання публічного захисту роботи

Критерії оцінювання	Рейтинг. бал за 100-бал.	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за нац. шкалою
- роботу виконано самостійно, зміст повністю відповідає назві, поставленій меті і завданням; - робота оформлена з дотриманням усіх вимог і написана грамотно.	90-100	A	Відмінно
- роботу виконано самостійно, зміст відповідає назві, завдання виконані, мета досягнута; - робота оформлена з дотриманням усіх вимог, але містить незначні недоліки, зокрема, мовні та стилістичні.	78-89	B	Добре
- роботу виконано самостійно, зміст загалом відповідає назві, завдання у цілому виконані, мета досягнута; - в оформленні роботи є недоліки, у тому числі мовні та стилістичні	65-77	C	
- роботу виконано самостійно, але зміст розкрито недостатньо, завдання виконані частково, що позначилося на повноті досягнення мети; - недостатня кількість джерел та наукових робіт для розкриття теми; - в оформленні роботи є недоліки, мовні помилки.	58-64	D	Задовільно
- роботу виконано в основному самостійно, зміст розкрито недостатньо, завдання виконані частково, мету досягнуто лише частково; - недостатня кількість історичних джерел і застарілість бібліографії; - в оформленні роботи є недоліки, мовні	50-57	E	
- роботу списано або зміст не розкрито, студент не вміє користуватися науковим апаратом; - недостатня кількість історичних джерел і застарілість бібліографії; - роботу оформлено без дотримання вимог, велика кількість мовних помилок.	35-49	FX	Незадовільно

- робота не відповідає вимогам.	0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом
---------------------------------	------	---	--

Оцінка видів навчальної діяльності студента під час виконання курсової роботи

№ п/п	Критерії оцінювання курсової роботи	Максим. к-ть балів
1.	Теоретична обґрунтованість теми, чітко розроблений науковий апарат	5
2.	Висвітлення інноваційних технологій вирішення проблеми	5
3.	Якість методики експериментальної роботи / методичних рекомендацій (для робіт емпіричного характеру)	20
4.	Статистична та математична обробка даних експериментальної роботи / змістовність теоретичних узагальнень (для робіт експериментального характеру)	10
5.	Самостійний і творчий підхід до аналізу практики сучасного навчання і виховання	5
6.	Планомірна й систематична робота над темою	5
7.	Технічне оформлення роботи, правильність писемного наукового мовлення	10
8.	Оформлення бібліографії	5
9.	Змістовні додатки	10
10.	Своєчасність подання курсової роботи	5
11.	Грамотний і аргументований захист роботи перед комісією	20
	Усього:	100

6.Орієнтовна тематика курсових робіт

Тематика курсових робіт повинна відповідати навчальним завданням предмету методики музичного виховання та методики викладання художньої культури і разом з тим пов'язуватись з практичними потребами мистецької освіти й педагогічної науки. Реальність тематики студентських наукових робіт – це перш за все її науковість, сучасність і спрямованість на одержування студентами навичок самостійної творчої праці. У кожній курсовій роботі має бути елемент новизни; шаблонність завдань та повторення з року в рік одних і тих же тем знижує як навчальну, так і

педагогічну цінність робіт. Теми повинні бути узгоджені з інтересами й здібностями студента без знижування загальних вимог.

Тематика курсових робіт повинна будуватися на фактичному матеріалі шкільної практики, підсумках педагогічної практики, результатах наукової роботи членів кафедри й студентських гуртків з широким застосуванням літератури, висвітленням нових досягнень науки.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ З ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

1. Виховний потенціал музичного мистецтва та його реалізація на уроках початкової (або середньої) школи.
2. Пізнавальна функція музичного мистецтва та її реалізація на уроках початкової (або основної) школи.
3. Пізнавальна функція музичного мистецтва та її реалізація в позакласній (або позашкільній) музично-виховній роботі з учнями початкової (або основної) школи.
4. Творчий підхід вчителя до вибору форм, методів та засобів навчання на уроках музичного мистецтва початкової (або основної) школи.
5. Педагогічні погляди українських композиторів-класиків на музичне виховання учнів та їх реалізація в умовах сучасного уроку (або позакласної роботи).
6. Морально-естетичне виховання учнів початкової (або основної) школи на пісенній спадщині українських композиторів-класиків.
7. Національне виховання учнів початкової (або основної) школи засобами українського фольклору.
8. Порівняльна характеристика методичних систем Ж.Далькроза, К.Орфа, Б.Тричкова та їх впровадження в сучасну шкільну практику.
9. Педагогічні погляди З. Кодая на співацьке виховання учнів та їх впровадження в умовах сучасного шкільного уроку.
10. Музично-педагогічна концепція Д.Кабалевського та її реалізація в умовах сучасного шкільного уроку.
11. Музично-педагогічна діяльність В.Верховинця, П.Козицького, Ф.Колесси, М.Леонтовича, К.Стеценка та їх роль в історії українського музичного просвітництва.
12. Музично-педагогічна діяльність М.Д.Леонтовича та її роль в історії української музичної освіти.
13. Формування на уроках музичного мистецтва початкової (або основної) школи провідних вмінь як елементу музичної культури учнів.
14. Розвиток музикальності в учнів початкової (або основної) школи як показника їхньої музичної культури.

15. Забезпечення міжпредметних зв'язків на уроках музичного мистецтва початкової школи (або основної школи).
16. Організація на уроках музичного мистецтва діалогічної взаємодії на засадах гуманістичної педагогіки.
17. Місце і роль музично-дидактичних засобів в структурі шкільного уроку музичного мистецтва.
18. Сутність інтерактивної технології та її впровадження на уроках музичного мистецтва початкової (або основної) школи.
19. Сутність технології розвивального навчання та її впровадження на уроках музичного мистецтва початкової (або основної) школи.
20. Сутність технології проблемного навчання та її впровадження на уроках музичного мистецтва початкової (або основної) школи.
21. Сутність інформаційно-комунікативної технології та її впровадження на уроках музичного мистецтва початкової (або основної) школи.
22. Сутність здоров'язберігаючої технології та її впровадження на уроках музичного мистецтва початкової (або основної) школи.
23. Сутність музикотерапевтичної технології та її впровадження на уроках музичного мистецтва початкової (або основної) школи.
24. Сутність комп'ютерних технологій та її впровадження на уроках музичного мистецтва початкової (або основної) школи.
25. Сутність ігрової технології та її впровадження на уроках музичного мистецтва початкової школи.
26. Формування в учнів початкових класів (або середніх) пізнавального інтересу до музичного мистецтва.
27. Використання на уроках музичного мистецтва творчих завдань як засобу активізації музичного сприйняття учнями молодших (або середніх) класів.
28. Формування в учнів середніх класів уявлення про музичне мистецтво як засіб міжособистісного спілкування.
29. Реалізація принципу наступності у вокально-хоровому вихованні учнів загальноосвітнього навчального закладу.
30. Реалізація принципу свідомості й активності у вокально-хоровому вихованні учнів загальноосвітнього навчального закладу.
31. Реалізація принципу доступності у вокально-хоровому вихованні учнів загальноосвітнього навчального закладу.
32. Реалізація принципу наочності у вокально-хоровому вихованні учнів загальноосвітнього навчального закладу.
33. Реалізація принципу систематичності і послідовності у вокально-хоровому вихованні учнів загальноосвітнього навчального закладу.
34. Формування в учнів початкової школи виконавських вмінь в процесі музикування на дитячих музичних інструментах.
35. Формування в учнів початкової (або основної) школи вмінь адекватного сприйняття музичного твору в процесі його слухання.
36. Формування в учнів початкової (або основної) школи виконавських вмінь в процесі співацької діяльності.
37. Розвиток музичних здібностей учнів початкових (або середніх) класів на уроках музичного мистецтва.

38. Специфіка дитячого голосоутворення та її урахування в вокально-хоровій роботі з учнями початкової школи.
39. Методи та прийоми репетиційної роботи з дитячим хоровим колективом (або ансамблем).
40. Характеристика методів керівництва музичним сприйманням учнів початкової (або основної) школи та їх використання на уроках музичного мистецтва.
41. Сутність художньо-педагогічного спілкування та його організація на уроках музичного мистецтва в середніх класах.
42. Зміст та організація вокально-хорового виховання учнів початкової (або основної) школи.
43. Зміст та організація вивчення учнями початкової школи музичної грамоти на уроках музичного мистецтва.
44. Зміст та організація слухання музики на уроках початкової (або основної) школи.
45. Зміст та організація музично-пластичної діяльності учнів на уроках початкової школи.
46. Зміст та організація музикування на дитячих шумових інструментах на уроках початкової школи.
47. Зміст та організація вивчення музичної грамоти на уроках початкової школи.
48. Аналіз діючих програм предмету «Музичне мистецтво» .
49. Розвиток творчої активності учнів у різноманітній музичній діяльності.
50. Роль музично-ритмічних рухів у процесі музичного виховання молодших школярів.

7. Академічна недоброчесність

У сьогоднішніх реаліях активізувалося обговорення проблеми академічної недоброчесності, що є певною мірою результатом принципової позиції та роботи в цьому напрямі Міністерства освіти та науки України та наукової спільноти.

Відповідно до ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.):

1. Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

2. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

3. Порушенням академічної доброчесності вважається:

академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

фабрикація - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

фальсифікація - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Викладач, який виявив академічний плагіат (компіляцію) у творах студентів (стаття, тези, курсова робота, реферат, есе, магістерська (бакалаврська) робота тощо) попереджає про це автора (авторку). У разі непорозуміння викладач може інформувати службовою запискою завідувача кафедри. Факт академічного плагіату (компіляції) у творах студентів може бути констатований комісією, створеною розпорядженням завідувачого кафедрою.

Відповідальність за констатований комісією академічний плагіат (компіляцію) покладається на автора наукої роботи та його наукового керівника.

Зразок титульної сторінки курсової роботи

БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МИСТЕЦЬКИХ
ДИСЦИПЛІН

КУРСОВА РОБОТА

на тему: _____

Студента (ки) _____ курсу _____ групи
Спеціальності _____

_____ (прізвище та ініціали)

Науковий _____ керівник

_____ (посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

_____ - 20__ рік

*Зразок змісту курсової роботи з теорії та методики музичної освіти***ЗМІСТ**

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Methodика використання на уроці музичного мистецтва різних видів творчих завдань	
1.1. Проблема формування творчої особистості в науково-педагогічній літературі.....	6
1.2. Творче завдання як засіб музичного розвитку дитини	11
1.3. Methodика використання творчих завдань у процесі хорового співу...	16
1.4. Methodика використання творчих завдань у ході слухання музичних творів.....	22
1.5. Роль учителя в організації творчої діяльності учнів на уроці музичного мистецтва.....	27
ВИСНОВКИ.....	32
ДОДАТКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	36

**Зразок вступу курсової роботи на тему:
«УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ УЧНІВ»**

Вступ

В умовах розбудови незалежної Української держави і формування національної самосвідомості народу важливого значення набуває відродження нашої духовності. Сучасна школа покликана сприяти відтворенню і утвердженню духовної культури, виховувати духовне багатство покоління. Концепція національного виховання схвалена Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти, розглядала розвинену духовність як одну з найважливіших особистісних рис громадянина України. Духовність — мета, характеристика людської особистості. Вона включає в себе розуміння навколишнього світу, смислу життя, інтелектуальний, моральний, естетичний розвиток особистості, сприймання релігійних традицій як частини світової культури. Збагачення духовності особистості передбачає освоєння як національних, так і світових культурних надбань.

Дитина, пізнаючи світ, бачить його в яскравих образах, гармонію звуків і фарб. Великого значення вихованню дітей через сприймання музики надав видатний український педагог-гуманіст В. Сухомлинський. Він вважав музику основою духовного формування особистості дитини: «Культура виховного процесу в школі багато в чому визначається тим, наскільки насичене шкільне життя духом музики. Як гімнастика випрямляє тіло, так музика випрямляє душу людини». На думку Сухомлинського, «сама музика є найчудодійнішим, найтоншим засобом залучення до добра, краси, людяності». Якщо в ранньому дитинстві донести до серця красу музичного твору, якщо в звуках дитина відчуває багатогранні відтінки людських почуттів, вона піднімається на такий щабель культури, якого не можна досягти ніякими іншими засобами.

Завдання школи В. Сухомлинський бачив у тому, щоб людина не тільки бачила, чула, відчувала красу світу, але й щоб відчула власну красу

людську гідність. «Музичне виховання, – підкреслює він, – це не виховання музиканта, а передусім виховання людини». Великого значення надав Сухомлинський музиці як джерелу думки. Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини. Джерелом музики є не лише природа, навколишній світ, але й сама людина. При звуках музики в думках народжуються різні картини, дитині хочеться висловити почуття, що переповнюють її, словом або малюнком. «Музика – уява – фантазія – казка – творчість – така доріжка, ідучи якою, дитина розвиває свої духовні сили» – підсумовує В. Сухомлинський.

Утвердження України як держави ставить порядок денний надзвичайне і невідкладне завдання — виховання свідомого громадянина, патріота рідної землі. Виконання цього завдання лягає й на плечі вчителя музики, який свідомо ідентифікує себе з Українською державою, відповідно впливає засобами музичного мистецтва на духовне виховання учнівської молоді, у зміст якого, вкладається пісенна творчість українського народу.

В умовах удосконалення системи освіти, звернення до пісенної творчості має знайти відображення у музично-естетичній роботі з учнями.

Останнім часом у зв'язку із відродженням української національної культури значне місце на уроках музики в загальноосвітній школі починає займати народна пісня, хоча в радянський період її значення в цих процесах не ігнорувалося, зате було зведене до мінімуму. В першу чергу її націєтворчий постулат не збігався з комуністичною доктриною, бо остання повністю базувалася на космополітичних засадах.

Плекати людину сприйнятливою до прекрасного – це проблема, у якій нерозривно поєднані завдання естетики – науки про мистецтво – і завдання етики – вчення про мораль, норми ставлення людей до суспільства й одне до одного. Народне мистецтво – душа народу. Від того, як його знають, вивчають, складається уявлення про те, які наші вподобання. Кожна пісня несе слухачеві не тільки зміст і мелодію, але й те, чим живе народ, його сподівання, переживання, надії.

На значущість і необхідність удосконалення навчання, навчально-виховного процесу наголошується у «Законі про освіту». Низка сучасних учених педагогів-музикантів плідно працюють над проблемою духовного виховання учнів, вивчення творів народної творчості у центрі уваги їх робіт. Зокрема це А. Авдієвський, А. Болгарський, А. Верещагіна, З. Жофчдик та ряд інших вчених. У сучасних умовах, коли відроджуються національні школи, ми маємо звертатись до народних джерел. Велике значення у духовному вихованні школярів має приділятися вивченню фольклору.

Завдання, які ставляться перед сучасною школою, вирішення питань проблеми духовного виховання учнів є актуальними і визначили тему курсової роботи **«Український музичний фольклор як засіб естетичного виховання учнів»**.

Об'єктом дослідження є процес формування духовності учнів у музично-виховній роботі.

Предметом дослідження є зміст, форми та шляхи розвитку духовності учнів засобами народної творчості.

Мета дослідження – обґрунтувати шляхи формування духовності учнів засобами народної творчості використанням українських народних пісень.

Завдання дослідження – на основі вивчення та аналізу історичної, музикознавчої літератури розкрити значення вивчення музичного фольклору, вивчити можливості його впровадження у практику роботи з учнями шкіл різного типу навчання, розробити уроки і сценарії виховних заходів з використанням музичного фольклору.

Методологічною основою дослідження стали праці вчених істориків, літературознавців, мистецтвознавців, психологів, фольклористів, педагогів з питань формування духовності учнівської молоді.

У процесі розв'язання завдань використовувалися такі **методи дослідження**: аналіз літератури, вивчення шкільних програм; вивчення шкільної документації, плану виховної роботи школи; вивчення

педагогічного досвіду вчителів, бесіди з вчителями та учнями, анкетування учнів.

Практичне значення роботи полягає у використанні матеріалів дослідження у практиці роботи вчителів музики.

Робота складається зі вступу двох розділів, загальних висновків, списку основної використаної літератури та додатків.

Зразок висновків курсової роботи
«УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ УЧНІВ»

ВИСНОВКИ

Сьогодні в навчальних закладах України все більше уваги приділяється пошукам перспективних підходів до гуманізації освіти, стимулюванню пізнавальної активності особистості, набуттю досвіду її творчої діяльності. У реалізації цього надзвичайно складного процесу, в якому беруть участь багато факторів, велику роль відіграє мистецтво, зокрема музика, що допомагає людині глибше пізнати себе, свій внутрішній світ, спонукає до самовдосконалення. Ефективність впливу музики характеризується рівнем індивідуального осягнення духовних цінностей, їх перетворенням у неповторний внутрішній світ суб'єкта, що потребує відповідної підготовки до спілкування з музичними творами.

У сучасному світі, на зламі епох, де ми всі опинилися, дитина почуває себе незатишно, за словами Ніцше, відчуває “хаос у собі”. Як допомогти їй опанувати цей хаос у свідомості, розібратися у собі – це питання хвилює філософів, педагогів, психологів, методистів та інших. Вихід вони бачать не у поглибленні інформаційного насичення освіти, а у зосередженні на гуманістичних її початках, “на тому, що надає буттю характеру вічного і незмінного, а саме на мистецтві і релігії”. Музиці тут відводиться неабияка роль як мистецтву, що не знає кордонів. Сьогодні змінюється освітня парадигма: від раціоналізації і прагматизму українська педагогічна думка все більше повертається у бік духовності, її пріоритету перед інтелектуальним у навчанні і вихованні. Школи нового типу беруть на озброєння гуманістичну психологію та педагогіку, широко використовуючи у навчанні особистісно-орієнтовний підхід. Гуманістичний підхід до проблеми формування особистості на основі загальнолюдських цінностей передбачає виховання духовності.

На основі проаналізованої літератури, педагогічного досвіду вчителів, власної дослідницької роботи нами зроблено такі висновки:

— духовність – специфічна потреба пізнання світу, самого себе, смислу і призначення свого життя, що виявляється у багатстві внутрішнього світу особистості, її ерудиції, розвинених інтелектуальних і емоційних запитах, моральності, залучені до культурних цінностей. Як вища якісна характеристика свідомості, духовність має свою систему цінностей, їй притаманні цілісність і гармонійність, віра, надія і любов до всього материнського і батьківського, свого родоводу, повага до загальнолюдських здобутків, єдність істини, добра і краси;

— ефективними формами становлення особистості є: уроки музики, заняття хоровим співом, інтегровані уроки музики з українознавством, читання, українською мовою, і різними факультативними предметами; різноманітні виховні заходи на фольклорну тематику (конкурси, тематичні вечори та ранки, вікторини, змагання), так і нові форми роботи: фольклорно-етнографічні експедиції, змагання, вистави, вертепи, фестивалі української пісні і танцю, спеціальні теоретичні і практичні заняття.

Успішне здійснення музичного виховання школярів засобами музичної народної творчості залежить від:

— готовності вчителя до музично-виховної роботи в сучасних школах різного типу навчання;

— усвідомлення вчителем значення народного мистецтва, традицій у житті народу, важливості його використання у духовному вихованні громадян України;

— у правильному доборі музичного матеріалу відповідно темі уроку, темі виховного заходу, інтегрованого уроку і іншими формами роботи; розвитку в учнів зацікавленості до різних форм роботи, пов'язаних з ознайомленням учнів з народним мистецтвом.

Успішне формування у молоді національної духовності, лицарських якостей неможливе без створення матеріальної, навчальної бази, покликаної сприяти продовженню і розвитку в сучасних умовах традицій українського

фольклору. Україна має найбільш давні і багаті національні традиції і звичаї, творче впровадження яких може бути одним із гарантів зміцнення її незалежності, підвищення духовності народу, поліпшення виховання підростаючих поколінь. Щоб ліквідувати розрив у міжпоколінній спадкоємності і духовній наступності, необхідно, щоб учні брали активну безпосередню практичну участь у відродженні українського фольклору.

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел та літератури (згідно ДСТУ 8302:2015 „Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання”)

Характеристика Джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Константінова В. М. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861–1904 роки). Запоріжжя : АА Тандем, 2010. 596 с. 2. Бойко О. Д. Історія України: підручник для студентів ВНЗ К. : Академія, 1999. 568 с.
Два автори	1. Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині: історія, спогади, арх. док. К. : Києво-Могилян. акад., 2005. 397, [1] с. 2. Чайковський А. С. Історія України : посібник для старшокласників та абітурієнтів К. : АСК, 1999. 304 с.
Три автори	Горбань Ю. А., Івано В. М., Винокуров І. С. Історія сучасного світу : соціально-політична історія XV–XX століть: навч. посіб. К., 2007. 264 с.
Чотири автори	Новий довідник: Історія України / Крупчан С. та ін. К. : ТОВ „КАЗКА”, 2008. 736 с.
П'ять і більше авторів	Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001) / Барановська Н. П. та ін. К. : Альтернативи, 2001. 704 с.
Без автора	Історична освіта в Бердянську: від чоловічої гімназії до соціально-гуманітарного факультету БДПУ / Упорядники: І. І. Лиман, В. М. Константінова. Бердянськ : БДПУ, 2012. 254 с.
Багатотомний документ	1. Смолій В. А. Енциклопедія історії України. В 10-и т. Т.5. К. : Наукова думка, 2003. 560 с. 2. Рибалка І. К. Історія України. В 2-х т. Т.2 Від початку ХІХ ст. до лютого 1917 року. Х. : Основа, 1996. 480 с.
Газета	Дніпровські вогні: Створення Запорізької області : передумови та етапи. / Засн. Вільнянська районна рада ; голов. ред. П. Юрченко. 1933. З. : 2012. 25 квітня, № 31 (10029).
Матеріали конференцій, з'їздів	Велика Вітчизняна війна : маловідомі сторінки історії, імена, події : ХІ Всеукр. наук. конф. : зб. доп. і повідомл. (Київ; Хмельницький, 14–16 жовт. 2004 р.). К. ; Хмельницький; Кам'янець-Подільський : Поділля,

	2004. 378 с.
Депоновані наукові праці	Гльіч Л. М. Формування і реалізація трудового потенціалу України в умовах демографічної кризи. К., 2005. 271 с. Деп. у ДНТБ України 11.07.05, №43-Ук, 2005.
Словники	Історія України: словник-довідник для студентів вищих навчальних закладів / М. В. Яцюк, Л. М. Жванко, О. Л. Рябченко, Г. Г. Фесенко; за ред. М. В. Яцюка; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х. : ХНАМГ, 2010. 247 с.
Атласи	1. Історія України: ілюстрований атлас / упоряд. Д. Ісаєв. К. : „Інститут передових технологій”, 2008. 43 с.
Законодавчі та нормативні документи	Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38.
Каталоги	Пам’ятки історії та мистецтва Львівської області : каталог-довідник / [авт.-упоряд. М. Зобків та ін.]. Львів : Новий час, 2003. 160 с.
Бібліографічні покажчики	А. Ю. Кримський. Бібліографічний покажчик [упорядник : О. Д. Василюк, Ю. М. Кочубей. Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України]. К., 2016. 276 с.
Дисертації	1. Константінова В. М. Урбанізаційні процеси на півдні України (друга половина XIX–початок XX ст.) [Текст] : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2010. 398 арк.
Автореферати дисертацій	1. Константінова В.М. Урбанізаційні процеси на півдні України (друга половина XIX–початок XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” Донецьк, 2011. 40 с.
Частина книги, періодичного видання	1. Василій Великий. Гомілії [пер. з давньогрец. Л. Звонська]. Львів : Свічадо, 2006. 307 с. (Джерела християнського Сходу. Золотий вік патристики IV–V ст.; № 14). частина книги. 2. Королевська Ю. Ю. Регулювання шлюбно-сімейних відносин на півдні України (друга половина XIX–початок XX ст.) : гендерний аспект // Музейний вісник. 2011. № 11/2. С. 79–84.
Електронні ресурси	1. Білай Ю. В., Шандрацька К. В. „Герої Крут XXI століття” [Текст] : виховний захід // Історія та правознавство. Позакласна робота. 2016. № 7. Дата оновлення: 04.08.2016. URL: http://176.120.37.43/cgi-bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 02.03.2017). 2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База

	даних „Законодавство України” / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 08.02.2012).
Картографічні видання	1. Історичний атлас Галичини [Карті] : карти, схеми, автентичні гравюри і печатки з праісторичних часів до ХХ ст. / уклад. Володимир Грабовецький. Івано-Франківськ : [б. в.], 1996. 49 с. : іл., карти, схеми.
Архівні джерела	1. ДАДО (Державний архів Дніпропетровської області). Ф. Р-72. Оп. 2. Од. зб. 1. 10 арк. 2. ЦДАВО України. (Центральний державний архів вищих органів влади України) Ф. 14 (Фонд „Товариство отців Василіан” у Львові). Оп. 2. Од. зб. 1. 10 арк. 3. Діяльність історичної секції при ВУАН та зв’язаних з нею історичних установ Академії в 1929–1930 рр. // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. X (Всеукраїнська Академія Наук). Спр. 1686. 30 арк. Архів кафедри історії України БДПУ (історико-етнографічні експедиції 2007 р.) Бут Лариса Іванівна. (5. 06. 2007) . 21 арк.

Зразок відгуку наукового керівника на курсову роботу

БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА МИСТЕЦТВ
Кафедра музичного виховання

**Відгук
наукового керівника**

на курсову роботу з дисципліни

за темою

Ступінь розкриття теми

Основні переваги роботи

Основні недоліки і зауваження

Питання, винесені на захист:

1. _____

2. _____

3. _____

Рекомендована оцінка _____

«__» _____ 2015 р.

*Перелік джерел,
рекомендованих для використання під час виконання наукового
дослідження з теорії та методики музичної освіти*

1. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі : методичний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. 104 с.
2. Гумінська О. О. Практична спрямованість професійної підготовки майбутнього учителя музики : методичний посібник. Рівне, 1999. 102 с.
3. Леонтович М. Д. Практичний курс навчання співу у середній школах України. К. : Муз. Україна, 1989. 136 с.
4. Осипець Р. О. Формування національної самосвідомості майбутніх учителів засобами української народнопісенної культури. К. : Магістр – S, 1999. 207 с.
5. Падалка Г. М. Учитель, музика, діти. К. : Муз. Україна, 1982. 144 с.
6. Панкевич Г. И. Искусство музыки / Г. И. Панкевич. – М. : Знание, 1987. – 112 с.
7. Печерська Є. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посібник. К. : Либідь, 2001. 272 с.
8. Ростовський О. Я. Художньо-педагогічний аналіз музичних творів у школі. К. : Рад.школа, 1989. 72 с.
9. Ростовський О. Я. Художньо-педагогічний аналіз музичних творів у школі. К. : ІЗМН, 1997. 72 с.
10. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі . Тернопіль, 2000. 215 с.
11. Рудницька О. П. Музика і культура особистості : Проблеми сучасної педагогічної освіти. К., 1998. 250 с.

Інтернет-джерела